

UNIVERZITA KARLOVA
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

**Sociálně pedagogická práce v
sociálně vyloučené lokalitě Lorec**

aneb

**Jaké aktivity se nám osvědčily při práci s rodinami
s dětmi v sociálně vyloučené lokalitě**

Hana Kvasilová

Katedra pastorační a sociální práce
Vedoucí práce: Mgr. Pavel Kuchař Ph.D.
Studijní program: Sociální práce, 6141R03
Studijní obor: Pastorační a sociální práce

Praha 2019

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem „*Sociálně pedagogická práce v sociálně vyloučené lokalitě Lorec*“ napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů literatury. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti ke studijním účelům.

V Praze dne 3. 6. 2019

.....

Hana Kvasilová

Bibliografická citace

KVASILOVÁ, Hana. *Sociálně pedagogická práce v sociálně vyloučené lokalitě Lorec*. Praha, 2019, 80 s. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Evangelická teologická fakulta, Katedra pedagogiky a psychologie. Vedoucí práce Mgr. Pavel Kuchař, Ph.D.

Anotace

Bakalářská práce se ve své teoretické části zabývá situací a postavením Romů v české společnosti, jejich historií, etnicitou, kulturou, zvyky i problémem sociálního vyloučení. Objasňuje důležitost znalosti těchto aspektů pro práci pedagogů a sociálních pracovníků a zdůrazňuje, že základními nezcizitelnými lidskými hodnotami jsou důstojnost a právo na sebeurčení. V praktické části je předložen výčet aplikovaných metod práce s cílovou skupinou v sociálně vyloučené lokalitě Lorec a zhodnocení jejich dopadu na kvalitu života v lokalitě. V diskuzi je srovnání zjištěných skutečností se zkušenostmi z jiných lokalit podobného typu.

Klíčová slova

Sociální vyloučení, Romové, etnikum, důstojnost, kultura, hodnoty, vzdělávání, sociální pedagogika, sociální práce, prevence, práce s dětmi a mládeží.

Annotation

Bachelor thesis in its theoretical part deals with the situation and status of Roma in Czech society, their history, ethnicity, culture, customs and the problem of social exclusion. It clarifies the importance of knowledge of these aspects for the work of educators and social workers and emphasises that the fundamental human values are dignity and the right to self-determination. In the practical part, a list of applied methods of working with the target group is presented in the socially excluded locality Lorec and evaluating their impact on the quality of life in the locality. In the discussion there is a comparison of the identified facts with experience from other sites of similar type.

Key words

Social exclusion, Roma, ethnicity, dignity, culture, values, education, social pedagogy, social work, prevention, work with children and youth.

Ráda bych poděkovala Mgr. Pavlovi Kuchařovi, Ph.D. za odborné vedení, cen-
né rady a za trpělivou podporu při zhotovení bakalářské práce.

OBSAH

Úvod	7
Teoretická část:	
1. Romské etnikum	9
1.1 Situace a postavení Romů v české společnosti	9
1.2 Aspekty etnicity Romů	11
1.3 Historie Romů	15
1.4 Význam znalosti etnicity Romů pro sociálně pedagogické pracovníky.....	23
2. Sociální vyloučení	25
2.1 Pojem sociální vyloučení	25
2.2 Sociálně vyloučená lokalita	27
3. Specifika života Romů	30
3.1 Bydlení, životní styl, rodinný život	30
3.2 Vzdělávání a vzdělanost	33
3.3 Zaměstnání a práce	36
3.4 Hodnoty, životní postoje a strategie	38
Praktická část:	
4. Sociálně vyloučená lokalita Lorec	42
4.1 Popis situace v sociálně vyloučené lokalitě a potřeby jejích obyvatel	42
4.2 Zamýšlená změna	46
4.3 Metody práce s rodinami v lokalitě	47
4.4 Dopad sociálně pedagogické práce na život rodin v lokalitě	66
Diskuze.....	69
Závěr.....	70
Použitá literatura.....	71
Přílohy.....	77

ÚVOD

V sociálně vyloučené lokalitě Lorec v Kutné Hoře pracujeme již šestým rokem s rodinami a především s jejich dětmi. Věnujeme se sociálně pedagogické práci, prevenci sociálně – patologických jevů a vzdělávání dětí i dospělých. Pro naši práci je důležitá spolupráce s dalšími spolky, organizacemi a institucemi. Tím je pokryta širší škála potřeb cílové skupiny a práce v lokalitě je díky tomu komplexnější. Cílem naší práce je analýza situace v dané lokalitě a z toho vyplývající metody práce, které se nám osvědčily při práci s cílovou skupinou. Postoj respektu, pochopení našich klientů a jejich světa je klíčový pro úspěšnost naší práce.

Pro pochopení některých souvislostí, příčin a důsledků je potřebné připomenout historii Romů, jejich zvyklosti, rodinné i společenské uspořádání, žebříček hodnot, situaci v oblasti vzdělávání dětí, vzdělanosti dospělých, práce i trávení volného času. *„Ne každý člen naší společnosti má nějakou osobní zkušenost s Cikány, ale prakticky všichni podléhají určitým stereotypům, které jsou zvěčněny v tisících článků, populárních knih a filmů. Tento stereotyp se sestává ze dvou druhů obrazů. Na jedné straně se má za to, že vedou zahálčivý život, jsou nespolehliví, nebezpeční, špinaví. Druhý lidový obraz je laskavější a neškodnější, nikoliv však realističtější. O cikánech se říká, že jsou veselí, muzikální, volnomyšlenkářští, romantičtí. Ve slovnících se jako synonymum termínu „cikán“ uvádí: tulák, dobrodruh, lhář, podvodník, zloděj.“¹* Pro majoritní společnost je mnoho věcí ze života Romů neznámých, nepochopitelných a nesrozumitelných. Z neznalosti pak vznikají nedorozumění a důsledkem jsou těžko řešitelné konflikty, v krajním případě vzájemná nevraživost. Dnešní svět je multikulturní. Je důležité, abychom byli ochotni dozvědět se o sobě navzájem co nejvíce a byli otevření poznání nového a

¹ COHN, Werner. *Cikáni*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-008-7., str. 18

neznámého. To nám zprostředkuje možnost vidět svět očima druhého, umožní pochopení, proč má někdo jiné zvyky, jiný přístup a pohled na svět okolo sebe. „*Čím lépe odlišnou kulturu pochopíme, tím se pro nás stane přijatelnější. Z neznalosti kulturních reakcí jiné minority dochází ke kulturnímu nedorozumění.*“²

Cílem mé práce je zjistit, zda a jaký dopad mají sociálně pedagogické aktivity realizované v sociálně vyloučené lokalitě Lorec na její obyvatele a porovnat výsledky naší práce s výsledky obdobných činností organizace Člověk v tísni v jiné lokalitě. V obou případech jsou cílovou skupinou romské rodiny s dětmi žijící v sociálně vyloučené lokalitě.

² ŠOTOLOVÁ, Eva. *Vzdělávání Romů*. Praha: Grada, 2000. Poradce. ISBN 80-716-9528-9., str. 8

1. ROMSKÉ ETNIKUM

1.1 Situace a postavení Romů v české společnosti

Na otázku postavení Romské menšiny je nutné nahlížet v souvislostech a v kontextu jejich sociálních vztahů a vazeb. Problémy, které romská menšina řeší, je nutné vidět jako širší téma, ne jako problém jednotlivců.

Po roce 1989 se začala společnost a situace v ní rychle měnit. Situace Romů se spíše zhoršovala. Před touto změnou bylo žádoucí spíše splynout s davem a zařadit se mezi průměrnou většinu. Po převratu se stal cílem individuální úspěch a vymanění se z průměru.

Další zlom nastal v roce 1992, kdy došlo k rozpadu Československa. To bylo velkým problémem především pro migrující romské rodiny. Mnoho z těchto Romů mělo slovenské občanství a díky rozdělení se z mnoha lidí žijících dlouhodobě na jednom místě stali cizinci. Získání českého občanství legislativa podmiňovala čistým trestním rejstříkem. To bylo později změněno, na což měl vliv mezinárodní tlak na Českou republiku.³

Problém je jednak v postoji společnosti, která ráda hovoří o lidských právech, demokracii, ale k aktivnímu zapojení se do řešení problému zastává spíše opatrný a vyčkávací postoj a z druhé strany v samotných Romech, kteří postupně zapomínají na své kořeny a tradice a zaujímají spíše strategii přežívání. Eva Davidová upozorňuje, že *„většina lidí neví o Romech téměř nic a z toho vychází jejich zkreslené představy a nesprávné postoje k nim. Také velká část Romů neví ani o svém původu, v kterých zemích a jak dnes Romové*

³ SIROVÁTKA, Tomáš, ed. *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. Rubikon (Masarykova univerzita). ISBN 80-210-2791-6., str 227

*žijí, do jakých skupin se dělí, jakými romskými dialekty mluví, ani jak žili jejich dědové či pradědové“.*⁴

Mnoho romských rodin žije v nevyhovujících podmínkách, v ubytovnách nebo zanedbaných budovách. Zároveň je pro Romy typická soudržnost a soužití většího množství osob v jedné domácnosti či skupině. **Začlenění se** mezi většinovou společností je problematické a s postupujícím časem vzrůstá množství osob a rodin, pro které se stává doslova **nedosažitelným**. V důsledku toho vznikají také menší či větší sociálně vyloučené lokality s podstatným či téměř výhradním podílem Romů.⁵

Před rokem 1989 bylo zaměstnání pro všechny občany Československa povinné a Romové mnohdy vykonávali nekvalifikované pomocné práce. Těchto prací ale postupně ubývá a navíc je čím dál častěji zastávají pracovníci přicházející z chudých zahraničních zemí, jako je například Ukrajina nebo Moldavsko. Ti jsou ochotni pracovat delší pracovní dobu za nižší mzdu. I v důsledku toho je nezaměstnanost u Romů velmi vysoká a v mnoha rodinách nemá dlouhodobé zaměstnání ani jeden člen rodiny. Na rozdíl od nedostatku pracovních sil a plné zaměstnanosti se po roce 1989 vytvořila značná konkurence, při čemž důvěra zaměstnavatelů v Romy je minimální.⁶

Ani vzdělávání Romů není bezproblémové. Děti často hovoří českým **etnolektem** s nedostatečnou znalostí spisovné češtiny. Problémy ve školním úspěchu však nepramení pouze z jazykového nedostatku pramenícího

⁴ DAVIDOVÁ, Eva. *Romano drom: Cesty Romů: 1945-1990 : změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. 2., přeprac. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. Interface. ISBN 80-244-0524-5., str. 16

⁵ SIROVÁTKA, Tomáš, ed. *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. Rubikon (Masarykova univerzita). ISBN 80-210-2791-6., s. 245 – 262 (autor článku Imrich Vašečka)

⁶ SIROVÁTKA, Tomáš, ed. *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. Rubikon (Masarykova univerzita). ISBN 80-210-2791-6., s. 39 - 76 (autor této části knihy Tomáš Sirovátka)

z odlišného jazykového vývoje. Dalšími faktory je nedoceňování vzdělání jako životní hodnoty, absence možnosti školní přípravy, nedostatečná informovanost některých romských dětí plynoucí ze sociální izolovanosti mnohých rodin a v neposlední řadě také nedostatečná připravenost učitelů pro práci s minoritami.⁷

V předškolním období romské děti velmi často vyrůstají živelně a teprve psychologická vyšetření při zjišťování školní zralosti ukazují na nepřipravenost dětí na vstup do první třídy a na školní práci. To má za následek projevy **pseudoretardace**, která je však následkem výchovné zanedbanosti. Je to také důsledek toho, že romské děti jen velmi výjimečně navštěvují mateřské školy. Školní připravenost a zralost je posuzována měřítkem majority bez přihlédnutí k etnickým specifikům.⁸ Díky tomuto jsou romské děti velmi často zařazovány do speciálních a praktických škol, které by měly sloužit spíše dětem s mentálním handicapem. Většina Romů pak má dokončené maximálně základní vzdělání a výuční list či maturita je spíše výjimkou.

1.2 Aspekty etnicity Romů

*„Etnická skupina je částí větší populace, definuje sama sebe jako odlišnou a jako taková je také vnímána ostatními. Její odlišnost je odvozována na základě společné kultury, jazyka, náboženství, původu, tělesného zjevu nebo určité kombinace těchto charakteristik“.*⁹ Podle Soydana a Williamsové je klíčovým faktorem pro definici menšiny **mocenský vztah**. Sheaffer definuje menšinu jako podřízenou skupinu, ve které mají její příslušníci na rozdíl od

⁷ ŠOTOLOVÁ, Eva. *Vzdělávání Romů*. Praha: Grada, 2000. Poradce. ISBN 80-716-9528-9., str. 39

⁸ ŠOTOLOVÁ, Eva., str. 40

⁹ NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8741-8., str. 24

příslušníků dominantní nebo většinové skupiny, výrazně menší **kontrolu nad vlastním životem**. Jako charakteristické znaky uvádí tělesné a kulturní odlišnosti, zkušenost s předsudečnými postoji, znevýhodnění, vyčlenění mimo minoritní skupinu, sounáležitost a solidaritu s jinými příslušníky vlastní skupiny a sňatky uskutečňované uvnitř této skupiny.¹⁰

Většina autorů se shoduje, že za etnikum je považována historicky vniklá skupina lidí, kteří mají společný původ, jazyk, rasový typ, duchovní kulturu, tradice a mentalitu. Anthony D. Smith specifikuje pro etnikum šest základních kritérií:

- kolektivní jméno;
- mýtus o společném původu;
- sdílené dějiny (kolektivní zkušenosti předávané z generace na generaci);
- charakteristická sdílená kultura;
- asociace s určitým územím;
- pocit solidarity.

Smith dále upozorňuje, že velký důraz je kladen na pocit vzájemnosti, který příslušníky daného etnika pojí dohromady. Projevem takové vzájemnosti může být například „kolektivní vyobcování“ jednotlivce, který poruší sdílené normy nebo se od skupiny příliš odlišuje.¹¹

¹⁰ NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8741-8., str. 16

¹¹ TESARĚ, Filip. *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-807-3670-979., str. 20-22

Zásadní význam má také to, že za odlišné považuje etnickou skupinu nejen její okolí, tedy majorita v dané oblasti, ale že za kulturně odlišné považují tyto skupiny sami sebe.¹²

Také Shibutani a Kwan uvádějí, že etnické skupiny jsou vytvářeny jako kulturně odlišné skupiny. Etnická identita člena je způsobena naplněním konkrétních kritérií určených skupinou. Často se jedná o společné jméno, historii, jazyk ale může se jednat v podstatě o cokoliv jiného, co je skupinou určeno. Etnická identita má dvě dimenze: sebeidentifikaci a přisouzení členství druhými.¹³

Etnicita je vztahem mezi skupinami a je vytvářena prostřednictvím **sociálního kontaktu**. Existuje mezi skupinami nikoliv v rámci skupin. Z toho vyplývá, že izolovaná etnická skupina postrádá smysl. „*Termín etnicita odkazuje ke vztahům mezi skupinami, jejichž členové se považují za odlišné od členů ostatních skupin, přičemž je časté, že tyto skupiny zároveň zaujímají odlišné pozice v sociální hierarchii dané společnosti*“¹⁴. Etnická příslušnost má pro jedince význam tehdy, když mu poskytuje něco hodnotného. Etnická identita nabízí osobní důstojnost a pocit kontinuity s minulostí. Neplatí to však, je-li etnická identita vnucována dominantní skupinou skupinám, které o členství v takové skupině, ke které jsou přiřazováni, nestojí.¹⁵

¹² ČENĚK, Jiří, Josef SMOLÍK a Zdeňka VYKOUKALOVÁ. *Interkulturní psychologie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4754-147., str. 243

¹³ JAKOUBEK, Marek, ed. *Cikáni a etnicita*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-807-3871-055., str. 208

¹⁴ ERIKSEN, Thomas Hylland. *Etnicita a nacionalismus: antropologické perspektivy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-807-4190-537., str. 28

¹⁵ ERIKSEN, Thomas Hylland., str. 45-102

Na území České republiky žije více romských etnických skupin. Ani Romové sami se nepovažují za jedno etnikum. Rozlišují se na několik samostatných skupin, mezi kterými jsou zásadní rozdílnosti. Některé skupiny mezi sebou nekomunikují, mají odlišné historické zázemí, jsou rozdělené do jednotlivých kast. To se promítá mimo jiné například při uzavírání manželství, které je možné téměř bez výjimky pouze uvnitř takové skupiny. Sami Romové jsou si vědomi toho, že je veškerá populace vnímá jako celek.¹⁶

Štěpán Moravec uvádí tři možné definice toho, kdo je Rom:

- Romem je ten kdo uznává a praktikuje systém hodnot, norem, principů sociální organizace, způsobů řešení problémů atd., který označujeme jako romskou kulturu.
- Romem je ten, kdo za něj sám sebe považuje.
- Romem je ten, kdo je za něj označen nejčastěji díky vzhledu svým okolím.¹⁷

Mezi Romy je mnoho lidí bez kvalifikace a možnosti profesního uplatnění. Často žijí v nevyhovujících podmínkách. Klíčovým postojem velké části Romského etnika a strategie přežití je život „tady a teď“ bez plánování budoucnosti. To se promítá do výchovy dětí a negativně ovlivňuje rozvoj jejich potenciálu. Tato situace má své kořeny v historii.

Místem původu Romů je Indie. Pro tuto oblast je typická úroda třikrát do roka. Příroda je zde velmi štědrá a pro obživu zde nikdy nebylo nutné vynakládat většího úsilí. Ovšem vedro, vlhko a všude přítomný hmyz nejsou ideálními podmínkami pro vytváření hmotných statků. Vše se kazí a ničí přímo před očima. Jídlo podléhá okamžité zkáze, praní oblečení a tělesná hygiena

¹⁶ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu: sborník*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-717-8285-8., str. 75-77

¹⁷ PREISSOVÁ, Andrea. *Multikulturalismus - ztracené paradigma?*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-802-4441-344., str. 85

jsou stálou neodkladnou nutností a obydlí vyrobené z přírodních materiálů má velmi krátkou životnost. V této oblasti je těžké cokoliv uchovat a pro přežití to navíc nebylo nutné (v současnosti se díky přelidnění situace změnila). Kočovník více než dobrou pověst potřebuje udělat dojem. Je pro něj důležitá starost především o vlastní rodinu, která putuje s ním. Ta po něm nevyžaduje, aby vždy dodržel slovo dané cizím, ale dodržování skupinových norem je nutností.¹⁸

1.3 Historie Romů

„Cokoli víme o původu Romů, pochází za dvou zdrojů – ze svědectví jazyka, který bez jakýchkoli pochyb odkazuje k Indii, a z roztroušených zmínek v evropských dokumentech (dekretech, církevních záznamech, soudních výnosech)”¹⁹. Odborníci se shodují, že Romové pocházejí ze Středozápadní Indie z oblastí dnešního Pákistánu a Panžábu. Do Evropy přišli v několika migračních vlnách v období 3. až 10. století. Pravděpodobným důvodem jejich odchodu z Indie, jak se také odborníci shodují, bylo přelidnění a nedostatek prostředků k přežití společně s hladomory, které Indii sužovaly. Do Evropy romské kmeny přicházely dvěma cestami. Jedna vedla přes Persii, Arménii, Řecko do Střední Evropy, druhá cesta vedla přes Sýrii, Sinajský poloostrov, Gibraltarský průliv a pyrenejský poloostrov do západní Evropy.

Romové pocházejí z národu, který nazýval sám sebe Dóma, říkali si tedy Dómové. Kultura Dómů je velmi podobná kultuře Rómů. Dómové se do dnes věnují tradičním řemeslům, nepoužívají písmo a mají bohatě rozvinutou ústní lidovou slovesnost.

¹⁸ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu: sborník*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-717-8285-8., str. 70-72

¹⁹ COHN, Werner. *Cikáni*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-008-7. str. 31

Ve 12. a 13. století přišli Romové přes Balkán do střední Evropy. Většinou přicházeli v rodových klanech. V 15. století přes území Českých zemí procházela skupina asi 400 Romů v čele s „králem“ Sindelem a „vévody“ Ondřejem, Michaelem a Panuelem.

Místním obyvatelům se kočovné skupiny Romů se představovali jako poutníci přicházející z Malého Egypta. Byli přijímáni s pohostinností a dokonce jim byly vystavovány ochranné glejty a to i panovníky a papežem.

Od poloviny 15. století se však vztah místního obyvatelstva k Romům začal měnit v nedůvěru a postupně až v nepřátelství. Představitelé katolické církve pohoršovaly nekřesťanské rituály a magie, kterou si s sebou Romové přinesli z Indie. Romové byli postupně v jednotlivých zemích postaveni mimo zákon, z jednotlivých zemí byli také vyháněni.

Pařížský arcibiskup je roku 1427 exkomunikoval. Pod pohrůzkou přísných trestů Romové nesměli překročit hranice zemí západní Evropy. V důsledku toho se začali přemísťovat do Evropy východní, kde byli tresty vůči nim mírnější. V těchto zemích se postupně začali usazovat, ale neměli to vůbec jednoduché.

„V 16. století se z evropských zemí začaly stávat národní státy. To v praxi znamenalo, že lidé byli přesvědčeni, že v jednotlivých zemích má žít pouze jeden národ a ostatní „cizinci“ by měli žít ve své vlastní zemi.“²⁰ První zmínky o usazování Romů na našem území pocházejí ze 16. století. Jednalo se o kováře, kteří se usazovali na okrajích měst na Slovensku a jižní Moravě. Další zmínky o Romech nacházíme v Popravčí knize pánů z Rožmberka.

Dne „22. 1. 1726 dekret císaře Karla VI. unifikoval trestání romské potulky v Českém království, Moravském markrabství, Slezském knížetství a Kladenském vévodství ve snaze „uvésti jednotejnost a rovnost, která by

²⁰ ACTON, T. A., David GALLANT a Pavel VONDRÁČEK. *Romové*. Praha, 2000. Ohrožené kultury. ISBN 80-723-7249-1., str. 18

*budoucně v potrestání té zemhubící cikánské sběře držána a zachována býti mohla“.*²¹ V 18. století již Romové žili prakticky na celém území jižní Moravy a Slovenska. Živili se jako kováři, hudebníci a příležitostní zemědělci. *Dekret Marie Terezie z roku 1749 nařizoval, aby Romové byli po dopadení vypovězeni za hranice. Při návratu měli být vymrskáni, na záda jim kat měl vyřezal písmeno R a po sepsání reversu byli znovu vypovězeni. Při dalším návratu měli být trestáni smrtí.*²²

Z roku 1951 pochází Nový protiromský dekret císařovny Marie Terezie, *„podle něhož měli být vyhošťováni pouze cizí Romové a žebráci i tuláci, kdežto domácí měli být posíláni do svých rodišť, a pokud byli chudí a práceschopní, měli tam být živeni na účet vrchností nebo obcí.“*²³ V roce 1961 schválila Marie Terezie návrh, *„aby se Romové v Uhrách nenazývali jako až dosud Cikány, ale Novými Maďary a aby byli přinuceni vzdát se cikánského způsobu života a trvale se usadit.“*²⁴ Později Marie Terezie a její syn Josef II. usilovali o trvalé usazení romského obyvatelstva. Další dekret pochází z roku 1767. Z Romů chtěli udělat rolníky, nařídili romským dětem školní docházku, přejmenovali Romy jmény v oblasti obvyklými jako například Růžička, Holomek, Daniel, Holub. Zakázali používání romského jazyka a nošení jejich tradičních oděvů. *„Muži směli uzavírat sňatky jenom tehdy, když se mohli prokázat pilnou prací u šlechtice, měšťana a rolníka a když se řídili zásadami katolické církve.“*²⁵ Po dlouhé době Romové nebyli vyháněni, ale naopak se s nimi počítalo jako se stálými místními obyvateli. Z roku 1775 pochází *„Reskript císařovny Marie Terezie, který zakazoval vystavovat pasy potulným*

²¹ NEČAS, Ctibor. *Historický kalendář: dějiny českých Romů v datech*. Olomouc, 1997. ISBN 80-706-7769-4., str. 23

²² NEČAS, Ctibor., str. 26

²³ NEČAS, Ctibor., str. 27

²⁴ NEČAS, Ctibor., str. 29

²⁵ NEČAS, Ctibor., str. 31

Romům, vydávajícím se za znalce koní, kořenáře nebo za kramáře se sklem. Pokud takové pasy již vlastnili, musily jim být odebrány, a jejich držitelé měli být zatčeni a potrestáni pro potulku.“²⁶

24.4.1829 byl vydán Dekret nejvyšší dvorské kanceláře, který nařizoval romským rodinám „*obývat trvalé příbytky, mít stálý zdroj obživy a vyznačovat se mravným chováním.*“²⁷ Odpovědnost za to nesly Vrchnostenské a obecní úřady. Ty také měly dohlížet na to, aby Romové cestovali s pasy pro určitý okres nebo tržní místo. Potulné skupiny měli být za asistence vojáků vyháněny.

Ministerstvo vnitra sídlící ve Vídni vydalo 14. 9. 1888 Výnos o vyhošťování a zadržování cizích Romů. Dále se dokument týkal „*kočovných a potulných romských skupin, jejich zatýkání, trestání a postrku, a konečně romského etnika jako celku, zvláště vydávání všech potřebných dokladů a součinnosti úřadů při potírání tzv. cikánského zlořádu.*“²⁸

Císařské nařízení z 10. 10. 1914 mělo zajistit řešení romské otázky v Předlitavsku. Účinnosti mělo nabýt od roku 1916. Byť byla vypracována předloha zákona, nedostala se nakonec k parlamentnímu projednávání. Původní Výnos z roku 1888 proto platil i nadále, po celou dobu trvání první světové války a poté i po pádu monarchie. „*Připravovaný Zákon o omezení tuláctví a zahálčivého života, který obsahem i strukturou prozrazoval souvislost, ne-li přímo závislost na protiromském výnosu vídeňského ministerstva vnitra z r. 1888, nebyl ovšem zaměřen jenom proti kočovným a potulným Romům, nýbrž proti tulákům a zahalečům. To také vyjadřoval i jeho název, v jehož znění se dokonce vůbec nezmiňuje o romské populaci.*“²⁹

²⁶ NEČAS, Ctibor., *Historický kalendář: dějiny českých Romů v datech*. Olomouc, 1997. ISBN 80-706-7769-4, str. 33

²⁷ NEČAS, Ctibor., str. 38

²⁸ NEČAS, Ctibor., str. 41

²⁹ NEČAS, Ctibor., str. 56

15. 7. 1927 se Národní shromáždění ČSR usneslo a vyhlásilo *Zákon o potulných cikánech*. Tím ovšem byla porušena rovnoprávnost občanů, která byla zaručena tehdejší ústavou.

V dubnu 1928 bylo vydáno prováděcí nařízení k Zákonu o potulných cikánech. Po vydání výnosů jednotlivých ministerstev nabyla legislativní úprava definitivní podoby. „*Ustanovení zákona se vztahovala na tzv. potulné Romy, jimiž byli jednak kočovníci a jednak tuláci „žijí po cikánsku“*. Obě tyto skupiny byly pokládány za kočovné a potulné i tehdy, jestliže zčásti, hlavně v zimě trávili život ve stálém bydlišti, jestliže tedy byli polousedlé. Hlavním nedostatkem tohoto článku byli níže nerozvedené nebo vůbec chybějící definice základních pojmů. Zvláště pojmy *tulák* a *cikánský způsob života*, jejichž výklad se ponechával praxi, byly neobyčejně široké a všeobecné. Takové formulace umožňovaly zakročit nejen proti těm, na něž se zákon výslovně vztahoval, ale i proti těm, kteří měli trvalá bydliště a nevyhýbali se práci.“³⁰

V listopadu 1938 vznikla „Říšská centrála na potírání cikánského zlořádu“. Ta podléhala přímo Heinrichu Himmlerovi. Ministerstvo vnitra v roce 1939 vyhlásilo povinnost trvalého usídlení kočujících osob. Předpokládaným výsledkem měl být přehled o počtu a pobytu „nepohodlných“ osob. 2. 3. 1939 vydala Česko-Slovenská vláda nařízení o kárných pracovních táborech. Tato nařízení poté převzala protektorátní vláda pozměňovacím výnosem z 28. 4. 1939. V roce 1940 byly založeny kárné tábory v Letech a v Hodoníně u Kunštátu. Protektorátní vláda v roce 1942 vydala nařízení o preventivním potírání zločinnosti. „*Podle ustanovení mohla kriminální policie uvalovat ochrannou vazbu na zločinné a asociální elementy ve sběrných táborech, na něž byly s účinností od 1. 1. 1942 přeměněny jednak kárné pracovní tábory v Letech a v Hodoníně, jednak bývalé donucovací pracovny*

³⁰ NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 4. dopl. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1999. ISBN 80-706-7952-2., str. 61

v Praze Ruzyni, v Pardubicích a v Brně.³¹ Mezi „asociály“ byli uvedeni „Cikáni“ a osoby „žijící po cikánsku“. Generální velitel protektorátní policie vydal výnos o „potírání cikánského zlořádu“. Byl vytvořen seznam všech Romů a také dětí ze smíšených manželství. Evidence nerozlišovala způsob života, obživy nebo vzdělání. V prosinci roku 1942 začali být romské rodiny deportovány na základě rozkazu říšského protektora do koncentračního tábora v Osvětimi. Zde zahynulo od roku 1942 do roku 1944 téměř 20 tisíc Romů z celé Evropy. Celkový odhad obětí romského původu ve druhé světové válce je okolo půl milionu osob romského původu. Z koncentračních táborů se v Česku domů vrátilo, jak se shodují odborníci, okolo 583 osob z původních 4870. Nečas uvádí, že: „genocidu za druhé světové války přežilo v českých zemích nanejvýš 1000 autonomních Romů a Sintů“.³² Počty Romů se zjišťovali po roce 1945 dvěma zvláštními předpisy ministerstva vnitra. Poté se začaly provádět nejprve evidence příležitostné, které přešly v evidence pravidelné. Tyto evidence měly na starost národní výbory. „Soupisy prováděné bezpečnostními složkami se zaměřovali na kočovnou část romské populace, takže se jim vymykali jednak usedlí nebo usazující se Romové a jinak všichni ti, kteří se obávali možných postihů.“³³ Z toho také vyplývá, že jde o informace značně zkreslené. Sběr údajů a dat byl prováděn sčítacími komisaři, kteří „usuzovali“ kdo je Rom dle svých znalostí a předpokladů a velmi často bez vědomí sčítaných osob.

V dubnu 1958 se politické byro ÚV KSČ usneslo *O práci mezi cikánským obyvatelstvem v ČSR*. Cílem tohoto usnesení bylo odstranění kočovného života a postupná asimilace s úplným potlačením a potíráním všech specifík Romů. 17. 10. 1958 pak Národní shromáždění ČSR schválilo a 11. 11

³¹ NEČAS, Ctibor, *Romové v České republice včera a dnes*. 4. dopl. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1999. ISBN 80-706-7952-2., str. 67

³² NEČAS, Ctibor. str. 84

³³ NEČAS, Ctibor., str. 84

1958 veřejně vyhlásilo zákon č.74 Sb. *O trvalém usídlení kočujících a polokočujících osob*. Tento zákon však opět porušoval ústavní práva.

Ze 13. 10. 1965 pochází usnesení vlády ČSSR č. 502/1958 Sb., které jak Nečas uvádí „*zákonným způsobem upravovalo usnesení ÚV KSČ z 15. 6. 1958 a stanovilo následující pořadí důležitosti jednotlivých úkolů: 1) likvidace romských osad a chatrčí a řešení bytového problému Romů, 2) zabezpečení školní docházky a výchovy romských dětí a mládeže, 3) zařazování práceschopných mužů do pracovního procesu. Hlavní metodou řešení byl systematický rozptyl a přesun z míst silné koncentrace romského obyvatelstva na Slovensku do českých a moravských krajů, což znamenalo začátek další etapy násilné asimilace a ve své podstatě i porušování základních práv a svobod.*“³⁴

Charta 77 přijala dokument o diskriminaci Romů. Signatáři Charty byla vypracována úvaha „*O postavení Cikánů – Romů v Československu*“³⁵. Chartu podepsala mimo jiné skupina kurátorek, sociálních pracovníc pro romské obyvatelstvo, které se vzepřely praktikám přístupu k romskému obyvatelstvu. Všechny byly propuštěny a s nimi i PhDr. Zdeněk Pinc a Tomáš Vrba. Ti materiály pro Chartu připravili. Dokument kritizoval asimilační politiku a především sterilizační kampaň. Byl vydán v roce 1978 a podepsán tehdejšími mluvčími Charty Václavem Havlem a Ladislavem Hejránkem.³⁶

„Po roce 1989 dostali Romové oficiální možnost pěstovat svůj jazyk a kulturu. Bohužel tato možnost přišla v době, kdy se čtyřicetiletým asimilačním

³⁴ NEČAS, Ctibor. *Historický kalendář: dějiny českých Romů v datech.*, Olomouc, 1997. ISBN 80-706-7769-4., str. 82

³⁵ PAVELČÍKOVÁ, Nina. HISTORIE ROMSKÉHO OBYVATELSTVA V ČESKÝCH ZEMÍCH V LETECH 1945-1989 - STUDIE. *Moderní dějiny* [online]. 31.5.2012 [cit. 2019-06-11]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/historie-romskeho-obyvatelstva-v-ceskych-zemich-v-letech-1945-1989-studie/>

³⁶ Kolektiv autorů, *Romové v České republice (1945-1998)*. Praha: Socioklub, 1999. Sešity pro sociální politiku. ISBN 80-902-2607-8., str. 24

tlakům podařilo romštinu do značné míry rozvrátit, a co je horší, kdy se podařilo v mnoha Romech rozvrátit postoj k jejich jazyku, kultuře, k jejich romipen.³⁷

S otevřením hranic přišlo do České republiky mnoho zahraničních firem, došlo k prudkému rozvoji všech oblastech výroby, obchodu a regionálním rozvoji. Současně s tím také přišla pokročilejší mechanizace a automatizace ve všech odvětvích lidské práce. Postupně ubývalo manuálních profesí bez nároku na kvalifikaci. Mnoho Romů, kteří pracovali v těchto odvětvích, se stalo nezaměstnanými a u mnohých došlo k propadu do sociálního vyloučení. V současné době vzrůstá počet Romů, kteří si uvědomují důležitost vzdělání a kvalifikace.

Historie Romů v Kutné Hoře

O historii pobytu Romů v Horách Kutných máme kusé informace. Podložené písemně, tedy důvěryhodné, jsou zápisy úřední jako například zápis z roku 1481 o povýšení Roma do stavu šlechtického: „*Romové se objevili v Kutné Hoře a na Novém Městě Pražském. Téhož roku český a uherský král Matyáš Korvín s uznáním nazval Jana ze Slupska Cikánem, tento šlechtic velel skupině Romů, která sloužila v královském vojsku.*“³⁸

³⁷ HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *Šaj pes dovakeras*. 3. nezm. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1998. ISBN 80-706-7905-0., str. 99

³⁸ NEČAS, Ctibor. *Historický kalendář: dějiny českých Romů v datech*. Olomouc, 1997. ISBN 80-706-7769-4., str 8

1.4 Význam znalosti etnicity Romů pro sociálně pedagogické pracovníky

„Z nepoznaného vychází strach, z poznání pochopení“.

K tomu, aby byl sociální nebo pedagogický pracovník schopen účinně pomáhat řešení problémů a vzdělávání osob romského etnika, je nutné, aby se seznámil se širokým spektrem odborných teorií. Díky nim získá pojem o kultuře, zvycích, etnicitě, přístupech, životních postojích a strategiích a mnoha dalších oblastech. Klíčovou hodnotou pro tuto práci je **hodnota a důstojnost každého člověka**. Práce s příslušníky jiného etnika může být úspěšná pouze tehdy, je-li přítomen **respekt k člověku**, k jeho k tradicím, hodnotám, normám a kultuře. Příslušníci etnické skupiny mohou mít odlišné představy o způsobu života a světě, jiné hodnoty a postoje. Odlišnost však nesnižuje ani hodnotu pracovníka, ani hodnotu klienta. Dobrý pedagog musí především umět podporovat sebeúctu a důstojnost člověka.

Dle Devorové a Schlesingrové se etnická realita promítá do psychologického i sociálního života jednotlivce i skupin. Je přítomna ve všech oblastech života. Upozorňují, že je nutný individuální přístup s přihlédnutím k demografii a rozmanitosti.³⁹

Jak uvádí Sheafor, Hořejší a Hořejší: *„Rozdíly mezi kulturami se mohou týkat mnoha aspektů života: jazyka, náboženství a duchovnosti, umění rodinných zvyků, rytmu každodenního života, oblíbených jídel a aktivit ve*

³⁹ NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8741-8., str. 201-207

volném čase, oblékání, výrazů tváře a gestikulací během komunikace, způsobu projevování emocí atd.“⁴⁰

Důvodem ke kontaktu pracovníka s příslušníky menšinových skupin bývá velmi často konflikt s většinovou společností, kdy před tím byla situace vyhrocena předsudky či diskriminací. Diskriminace však nemusí být pouze projevem předsudků. Důvodem může být třeba i jen neznalost a necitlivý přístup. Předsudky ovšem může mít i pracovník. A to je hlavním důvodem, proč by se pracovníci měli učit být **vnímaví vůči svým předsudkům a stereotypům**.⁴¹

Romové byli po staletí většinovou společností celé Evropy odmítáni a pronásledováni. Za druhé světové války byli na našem území téměř vyhlazeni. Po roce 1989 došlo k tak velkým společenským proměnám, že byli odsunuti na okraj společnosti. Kromě etnických odlišností také z těchto jejich zkušeností plynou jejich postoje k majoritě a jejich životní strategie. Pro práci sociálního pedagoga je tedy klíčové pochopení toho **jak Romové žijí a proč tak žijí**.

⁴⁰ NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8741-8., str. 19

⁴¹ NAVRÁTIL, Pavel., str. 21-22

2. SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ

2.1 Pojem sociální vyloučení

Sociolog A. Giddens tvrdí, že **nerovnost je přirozenou součástí všech typů společnosti**. Není to vždy omezeno na rozdělení dle majetku. Toto rozdělení lze sledovat i v „primitivních“ společnostech kde téměř neexistují majetkové rozdíly. Pojem sociální vyloučení se začal objevovat teprve v sedmdesátých letech dvacátého století. Zohledňuje v sobě jak „chudobu“ tak kvalitu sociálních vztahů. Není však pravidlem, že chudí musejí být sociálně vyloučení a naopak.

Sociální vyloučení je stav kdy je jednotlivcům či skupinám **omezen přístup ke zdrojům**. Tyto zdroje jsou zásadní pro možnost participace na ekonomickém, sociálním, občanském i politickém životě společnosti. Příčinami tohoto stavu jsou nízké příjmy, chudoba, nízká míra vzdělanosti, diskriminace, etnická příslušnost nebo zdevastovaný životní prostor. Sociální vyloučení má devastující dopad na sociálně vyloučenou skupinu, ale i na zbytek společnosti ⁴².

Podle Š. Moravce je sociální vyloučení situací, kdy jednatel či skupina jsou vyloučeni z možností, aktivit či vztahů, které jsou přístupné většině ostatních.

Parsons popsal **čtyři základní systémy** ve společnosti:

- demokratický a právní systém podporující občanskou integraci;
- pracovní trh podporující ekonomickou integraci;

⁴² NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8741-8., str 34-35

- sociální stát, který podporuje sociální integraci;
- systémy rodinné a kulturní podporující interpersonální integraci.

Sociální vyloučení vzniká v okamžiku, kdy není možné participovat v některém z těchto systémů.

Comins se domnívá, že pocit společenské sounáležitosti ovlivňují všechny čtyři systémy současně. Z toho vyplývá, že pokud je kterýkoliv z těchto systémů oslaben, musí být naopak posílen jiný, který celek vyváží.

Parsons uvádí, že se sociální vyloučení obvykle projeví v těchto oblastech života:

- nízký příjem a chudoba;
- omezený přístup na trh práce;
- nízká míra sociální podpory, neexistující nebo řídké sociální sítě;
- bydlení a život v kontextu lokality;
- vyloučení ze služeb.

Jak uvádí Ivana Šimíková, z mnoha analýz vyplývá, že Romové nikdy nebyli považováni za „**rovnocenné příslušníky** české společnosti či právoplatné občany českého státu, ale že jejich místo bylo na okraji“. V české republice jsou Romové velmi často vyloučeni z výše uvedených systémů a lze je proto považovat za sociálně **vyloučenou skupinu**. Romové mají omezený také přístup na trh práce. Je to zaviněno jednak nízkou anebo chybějící kvalifikací a dále předsudky na straně zaměstnavatelů. Často žijí v lokalitách se špatnou kvalitou bydlení, chybí zde pozemní komunikace, rekreační zařízení, prostor pro smysluplné trávení volného času. Jejich přístup ke službám je také velmi často omezený. Službami je zde myšleno zásobování domácnosti plynem, elektřinou, teplou a studenou vodou, sociální služby, poštovní služby, lékařská péče, ale také dostupnost jeslí a školek. Děti z těchto skupin a oblastí zpravidla nedosahují dobrých výsledků ve škole, mají problémy s osvojením si

základních školních dovedností, těžko se poté uplatňují na trhu práce a předčasně zakládají nové rodiny. To stále více prohlubuje jejich sociální vyloučení.⁴³

2.2 Sociálně vyloučená lokalita

Sociální vyloučení je jedním z vážných problémů současného světa. Často se týká právě menšinových skupin. V české republice jsou menšinovou skupinou Romové. Tato skupina má řadu znaků společenského a sociálního vyloučení.⁴⁴

Stránky Evropského sociálního fondu ČR uvádějí, že prostor, kde se koncentrují lidé, které spojují znaky sociálního vyloučení je nazýván **sociálně vyloučenou lokalitou**. Může se jednat o dům, čtvrť nebo celou ulici. Okolními obyvateli jsou tato místa negativně vnímána a často hanlivě označována.

Projevy sociálního vyloučení mohou být:

- prostorovým vyloučením;
- symbolickým vyloučením spojeným se stigmatizací jedinců či skupin;
- nízkou mírou vzdělanosti;
- ztíženým přístupem k legálním formám lépe finančně ohodnocené výdělečné činnosti;
- příjmem ze sociálních dávek, a s tím spojenou materiální chudoba;
- nízkou kvalitou bydlení a špatnými hygienickými poměry;
- uzavřeným ekonomickým systémem (lichva a tzv. rychlé půjčky);
- výskytem rizikových forem chování (např. alkoholismu, narkomanie či gamblerství) a kriminality (zvýšeným rizikem stát se pachatelem, ale i obětí trestné činnosti);

⁴³ NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8741-8., str. 30-56

⁴⁴ NAVRÁTIL, Pavel., str. 13

- sníženou sociokulturní kompetencí (např. jazykovou bariérou, nezkušeností či neznalostí vlastních práv a povinností).⁴⁵

Slovník sociálního zabezpečení MPSV **sociálně vyloučenou lokalitu** popisuje jako území nebo oblast, která je výraznou měrou obývaná osobami, které jsou ohrožené sociálním vyloučením nebo sociálně vyloučené jsou. Jejich sociálními charakteristikami jsou:

- vyšší míra nezaměstnanosti, větší počet dlouhodobě nezaměstnaných osob, osob obtížně uplatnitelných na trhu práce apod.;
- nedostatek pracovních příležitostí a legálních možností obživy, málo kvalifikovaná a špatně placená pracovní místa, nepříznivá příjmová situace jednotlivců a rodin a jejich závislost na příjmech ze systému sociálního zabezpečení;
- celkově nižší úroveň vzdělanosti, častější problémy se školní docházkou, vyšší počet dětí, které nedokončí základní vzdělání;
- vyšší kriminalita a častější výskyt společensky nežádoucích jevů, narušené rodinné či sousedské vztahy;
- nevyhovující nebo havarijní stav obytných objektů, nefungující trh s bydlením, bydlení v nevyhovujících prostorách, v ubytovnách apod.;
- horší dostupnost veřejných či jiných služeb a obtížný přístup ke službám, špatné dopravní spojení s jinými oblastmi a regiony, izolovanost území, nedostatek vnějších kontaktů nebo přímo nepřátelství ze strany osob žijících v blízkosti sociálně vyloučené lokality;
- potřeba realizace podpůrných programů nebo specificky zacílených programů apod.⁴⁶

⁴⁵ Sociálně vyloučená lokalita. In: *ESFCR.cz* [online]. 2015 [cit. 2019-06-08]. Dostupné z: <https://www.esfcr.cz/mapa-svl-2015/www/index4658.html?page=2>

Ministerstvo pro místní rozvoj na svých stránkách uvádí, že „za sociálně vyloučenou romskou lokalitu se považuje prostor, kde jsou koncentrovány sociálně vyloučené osoby, které samy sebe označují za Romy nebo je takto označuje okolí, přičemž tato lokalita vykazuje takové charakteristiky jako je vysoká míra nezaměstnanosti přesahující národní průměr, ztížený přístup k legálním formám obživy, nízká vzdělanostní úroveň, špatná občanská vybavenost, nefunkční infrastruktura, vyšší výskyt rizikových forem chování.“⁴⁷

Někteří badatelé používají místo termínu sociálně vyloučená lokalita pojem **ghetto**. Někteří z těchto odborníků přisuzují vinu za **ghettoizaci** Romů a jejich vyloučení z veřejného prostoru majoritní společnosti. Uvádějí, že většinová společnost tento stav nejen připustila, ale navíc se na jeho vzniku přímo podílela. Dle Markéty Levínské je vznik ghatt datován do 80. let 20. století, kdy v Československu docházelo k úbytku obyvatelstva na venkově. Mladí lidé odcházeli do měst za prací a uvolněné byty byly obsazovány romskými obyvateli. Ti byli následně „sestěhováváni“. Důsledkem nekontrolovaného podnikání s nemovitostmi a „**obchodu s chudobou**“ byl vznik sociálně vyloučených lokalit.⁴⁸

⁴⁶ *Slovník sociálního zabezpečení 2015*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015. ISBN 978-807-4211-140., str. 96

⁴⁷ Sociálně vyloučená romská lokalita. *MMR.cz* [online]. [cit. 2019-06-08]. Dostupné z: <https://www.mmr.cz/cs/Ministerstvo/Bytova-politika/Programy-Dotace/Ostatni/Socialne-vyloucena-romska-lokalita>

⁴⁸ PREISSOVÁ, Andrea. *Multikulturalismus - ztracené paradigma?*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-802-4441-344., str. 89-90

3. SPECIFIKA ŽIVOTA ROMŮ

3.1. Bydlení, životní styl a rodinný život

Životem v rodině se formuje osobnost dítěte. Rodina má své nezastupitelné místo při **výchově dětí**. Prostřednictvím rodičů a dalších rodinných příslušníků se dítě učí vzorcům chování, přejímá morální hodnoty a normy a učí se rozpoznávat dobré od špatného. Prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, jej ovlivňuje nejenom vztahově a hodnotově, ale také působí zde také aspekty materiální a **socio-kulturní**. Rodina plní řadu funkcí a její postavení ve společnosti je významným faktorem.⁴⁹ Rodiče mají mezi všemi vychovateli tu nejdůležitější úlohu a zásadním prvkem úspěchu při rodinné výchově dítěte je způsob soužití rodičů jako partnerů a jejich dětí. Zároveň rodina utváří vztah dítěte k ostatním lidem a společnosti, formuje vztah k práci a volbě budoucího povolání, k trávení volného času i přístupu ke svému zdraví.

Nositelem tradic Romů je rodina. Ta je obvykle velká. Pro Romy je štěstím, jsou-li obdařeni mnoha dětmi. Děti jsou radostí i zajištěním budoucnosti. To vychází z původní situace Romů, kdy vysoká kojenecká úmrtnost byla ohrožením pro existenci rodu. Romové mají nejen mnoho dětí ale pro ně přirozené soužití více generací.⁵⁰

Demeter popisuje romskou rodinnou výchovu jako postrádající řád. Děti jedí, když mají hlad, spát jdou, když jsou unavené. Je-li z čeho, rozdává se, není-li, dá někdo jiný. Jak popisují Rudy a Grusek pro romskou matku je důležité zajistit momentální potřeby svých dětí. Je pro ni podstatné jak se děti cítí a co chtějí. Na rozdíl od matek majoritních, které se snaží své děti

⁴⁹ PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4734-705., s. 102

⁵⁰ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu: sborník*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-717-8285-8., 73

především **vychovávat**, romské matky své děti především opečovávají. Ve škole jsou majoritní matky zaměřeny na výkon dítěte a jeho výsledky. Pomáhají dítěti se školní přípravou a dbají na pravidelný denní režim. Pro romské matky je podstatné jak se ve škole jejich dítě cítí, zda-li do ní chce chodit a výkon dítěte ve škole nepovažují za podstatný.⁵¹

Důležitým aspektem kvality života je **kvalita bydlení**. **Mnohoproblémové rodiny** mívají i v této oblasti deficit. Za riziková místa bydlení jsou považovány sociálně vyloučené lokality a ubytovny, na kterých mnoho romských rodin žije a vychovává své děti. Takové prostředí skýtá mnohá rizika od špatných hygienických podmínek, nepodmětného prostředí pro výchovu dětí po chybějící zdroje vody, elektřiny a občanskou vybavenost. Vybavení bytů bývá vzhledem k obvyklým standardům většinové společnosti nevyhovující, sociální zařízení, případně kuchyň často nebývají součástí bytu a jsou sdíleny větším počtem často cizích osob.

Do takového prostředí se romské rodiny dostávají z několika důvodů. Po roce 1990 docházelo k restitucím a nekontrolovanému obchodování s bytovými jednotkami. Výsledkem byla často při změně majitele změna nájemní smlouvy z doby neurčité na dobu určitou. Romům pak taková smlouva prodloužena nebyla a museli se přestěhovat k příbuzným nebo na **ubytovny**. Tam dnes mnohočlenná rodina obvykle bydlí v jedné místnosti. Není výjimkou, že bydlení sdílí 3 generace jedné rodiny. Mezi negativní důsledky této situace patří nedostatek osobního a intimního prostoru pro jednotlivé členy domácnosti, hygienické a zdravotní podmínky jsou také ztížené. Romské rodiny mívají často problémy s nedoplatky za služby a odpad a proto je pro ně téměř nemožné získat byt z obecního či městského bytového fondu. Tam je

⁵¹ NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8741-8., str. 106-126

obvykle podmínku dlouhodobá bezdlužnost vůči městu (obci).⁵² Některé obce situaci řeší zřizováním takzvaných **holobytů**. To však podle Víška vede k vzniku ghett. Prostorová koncentrace příslušníků romské menšiny kde tito představují velké procento z celku, je nazývána **rezidenční segregací**. Víšek také upozorňuje na „pololegálnost“ takového počínání. Osoby, které jsou do takového bydlení stěhovány, mají často zákonné možnosti toto odmítnout, ale neví o nich a proto se nebrání. Často jde o slib nevytáhání starého dluhu na nájemném. Výsledkem je, že příslušníci romské komunity jsou z mnoha důvodu **vyloučeni** z jakýchkoliv alternativních způsobů získávání bytů.⁵³

V takovém prostředí je pro rodiny těžké zajistit dětem **vhodné prostředí pro učení** a poskytnout jim dostatečný **prostor pro smysluplné trávení volného času**. Mnoho dětí z takového prostředí nenavštěvuje organizované kroužky ani zájmové kluby a v důsledku toho jsou více ohroženy **sociálně patologickými jevy**. To je spojeno s riziky spontánních aktivit vrstevnických skupin.⁵⁴

Překvapujícím může být paradox pořádku a nepořádku, o kterém píše Milena Hübschmanová. Ta vysvětluje, že dotknout se cizích odpadků, pokud člověk není metařem, přináší kletbu „džátí“ a přestoupení karmy. Jak vysvětluje *“byty, byt’ čtvrté kategorie, jsou přepychově zařízené, skví se čistotou”*⁵⁵. Romské domovy se tak povětšinou vyznačují perfektním pořádkem, který ovšem končí hranicí prostoru, který Romové považují za svůj.

⁵² MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-802-6206-972., str. 61-69

⁵³ NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8741-8., str. 68-69

⁵⁴ MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ., str. 169-170

⁵⁵ HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *Šaj pes dovakeras*. 3. nezm. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1998. ISBN 80-706-7905-0.

3.2 Vzdělávání a vzdělanost

V České republice je poměrně početná skupina romského etnika, která žije na okraji společnosti. Tito Romové mají minimální kvalifikaci nebo jsou zcela bez kvalifikace a v důsledku toho jsou bez profesního uplatnění.⁵⁶

Jak uvádí Helena Balabánová, hlavním problémem ve vzdělávání Romských dětí je postavení romské komunity ve společnosti. Stejně jako jiné etnické komunity, které se v důsledku sociálních a historických událostí ocitly na **okraji společnosti**, jsou i Romové v negativní obranné pozici vůči většinové společnosti. Romové vůči většinové společnosti nepocítují důvěru a to se promítá i do oblasti vzdělávání dětí. Jedním z důvodů je i zkušenost s nerespektováním jejich kulturní identity, jazyka a hodnot. Učitelé často vnímají projevy odlišné kulturní identity jako cizí, negativní a nepřátelské. Škola je pro romské žáky místem, kde nejsou naplňovány jejich tělesné a pohybové potřeby a projevování emocí tak jak je romským dětem přirozené je zde nežádoucí. Navíc se zde romské dítě většinou poprvé dozvídá o své hanbě (**stigmatizaci**) způsobené jeho odlišností vzhledovou i kulturní a životem v konkrétní lokalitě, často sociálně vyloučené. To s sebou přináší prožitek **nerespektu a ponížení**. Oproti tomu základní praktická škola dává romskému dítěti možnost prožitku úspěšnosti a přijetí. Dítě je zde respektováno, oceňováno jako člověk a velká část jeho spolužáků pochází z jemu známého prostředí. Pro Romy jsou úcta a možnost projevování emocí **základními sociálními potřebami**.⁵⁷

⁵⁶ LISÁ, Helena. *Romové v České republice, 1945-1998*. Praha: Socioklub, 1999. ISBN 80-902-2607-8., str. 350

⁵⁷ PREISSOVÁ, Andrea. *Multikulturalismus - ztracené paradigma?*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-802-4441-344., str. 94-95

Český vzdělávací systém předpokládá přizpůsobení se dítěte **normám průměrnosti** a vše co přesahuje tyto normy je nežádoucí. To je častou příčinou přeřazování romských dětí do dříve zvláštních dnes základních praktických škol. „*Tendence přeřazovat romské děti do zvláštních škol zapříčinila, že mnohá z těchto škol, byť jejím posláním je vzdělávat děti mentálně retardované, mají v současné době více než polovinu žáků pocházejících z romské etnické skupiny*“.⁵⁸ Tato situace je vynucena jednak společenským tlakem a dále cílem škol mít co největší počet úspěšných žáků. To je ovšem diskriminující.⁵⁹ Lukáš Radostný a Michal Růžička tento stav nazývají „**etnizací školství**“, která přispívá k prohlubování **sociální exkluze**.

Svou roli v tomto problému sehrává i sociální faktor. Jedním z důvodů proč jsou romské děti na školní docházku nedostatečně připraveny je **absence docházky do mateřských škol** u většiny z nich. Pro romské rodiče často úhrada za mateřskou školu představuje výrazné zatížení rodinného rozpočtu.

Jak dále uvádí Říčan dalším faktorem znevýhodňujícím romské děti při nástupu ke školní docházce je **nedostatečná průprava pro školní práci** v rodině. Dítě se zde častěji setkává s televizí a videem než s knížkou, pastelkami, hračkami nebo stavebnicí. Díky tomu je pak jeho výkon slabší v oblasti jemné motoriky a používání kreslicích i psacích pomůcek. Dalším znevýhodněním je nedostatečná zkušenost v komunikaci s cizím „gadžem“. Celá školní komunikace navíc probíhá v českém jazyce. Jazykový handicap romských dětí je větší než si uvědomujeme. Jak říká Milena Hübschmanová „*Romové si osvojili češtinu relativně za nedlouhou dobu. Jenomže jaké to byla čeština? Romská. Romský etnolekt češtiny*“.⁶⁰ „*Pro učitele by bylo účelné, aby*

⁵⁸ BALABÁNOVÁ, Helena. *Praktické zkušenosti se vzdáváním romských dětí*. Praha: MENT, 1995., str. 3

⁵⁹ BALABÁNOVÁ, Helena., str. 1- 28

⁶⁰ HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *Šaj pes dovakeras*. 3. nezm. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1998. ISBN 80-706-7905-0., str. 73

*se seznámili alespoň se základy romštiny a získali představu, jak výuka v češtině zatěžuje romské dítě a z čeho vyplývají jeho „chyby“ v češtině.*⁶¹

Podle Marka Jakoubka má pro úspěšnost Romů v české společnosti zásadní význam vzdělání. To je ale v rozporu s principy klasické romské rodiny, která je pro Romy jednou z nejvyšších hodnot. Způsob výchovy dětí v romských rodinách je veden **praktickým směrem**, děti jsou vychovávány **příkladem a prožitkem**. Často se účastní většiny aktivit dospělých členů domácnosti a tím získávají potřebné zkušenosti pro život. Způsob vedení výuky v základních školách je pro ně odlišný od způsobu získávání potřebných dovedností v rodině. Schopnosti, znalosti a dovednosti, které ve škole získávají, jsou pro ně příliš **abstraktní a nekonkrétní**. Poznatky ze školy jsou pro ně nepřenositelné do jejich běžného života.⁶²

Pro Romy je handicapující *„vztah ke vzdělávání a přípravě k práci, jež je výsledkem jak romské tradice, tak i přístupu majoritní společnosti k minoritní“*⁶³. Romové nespátřují ve vzdělání stejnou hodnotu jako majoritní společnost. K příčinám patří zejména přístup tradiční romské komunity ke vzdělávání jako takovému. Kočovný život Romům neumožňoval vzdělávat se pro majoritu tradičním způsobem. Romové se po staletí živilí méně kvalifikovanými nebo nekvalifikovanými obory jako bylo například nožířství, košíkářství, oplétání hrnců, výroba kotlů, zvonků, koryt, kartáčů, hliněných výrobků a podobně. Usazení Romové pak pracovali jako pomocníci v zemědělství a byli často vypláceni v naturáliích. Nízká vzdělanost Romy

⁶¹ HÜBSCHMANNOVÁ, Milena, str. 73

⁶² PREISSOVÁ, Andrea. *Multikulturalismus - ztracené paradigma?*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-802-4441-344., str. 91-92

⁶³ Kolektiv autorů, *Romové v České republice (1945-1998)*. Praha: Socioklub, 1999. Sešity pro sociální politiku. ISBN 80-902-2607-8., str. 354

handicapuje na trhu práce a současně je omezuje k sociálním kontaktům s tzv. nejnižší sociální vrstvou majoritní společnosti.⁶⁴

Velké zkušenosti se vzděláváním Romů má organizace *Člověk v tísni* o.p.s.. Tato organizace se věnuje především sociální práci; lidským právům; vzdělávání a osvětě, distribuci a promítání filmů o lidských právech „Jeden svět“; menšinám a etnickým skupinám. Hlavní myšlenky této organizace vycházejí z humanismu, svobody, rovnosti, solidarity, lidské důstojnosti a svobody. Tato organizace poskytuje odbornou oporu při práci s menšinami a etnickými skupinami. Pořádá odborné kurzy a školení oblasti a sama v této oblasti působí.⁶⁵

3.3 Zaměstnání a práce

Romové jsou ohroženi a postiženi dlouhodobou **opakovanou nezaměstnaností**. Je to jeden z faktorů, který vede k jejich sociálnímu vyloučení.

Registrace na úřadu práce v Romech vzbuzuje pocit nesmyslnosti. Zavazuje je k pravidelným návštěvám úřadu, i když z mnoha předchozích zkušeností ví, že pravděpodobně žádnou práci nezískají. I v případě, že je jim pracovní místo nabídnuto, zaměstnavatel je při osobním kontaktu velmi často informuje o obsazenosti místa někým jiným. To podporuje demotivaci při dalším hledání zaměstnání, nemusí to však být vždy důsledkem diskriminace. Svou roli zde může mít také skutečnost, že málo vzdělaný, nekvalifikovaný uchazeč o zaměstnání s minimálními pracovními zkušenostmi se neumí o pracovní místo správně ucházet. Výsledkem je dlouhodobá nezaměstnanost. Ta

⁶⁴ Kolektiv autorů, *Romové v České republice (1945-1998)*. Praha: Socioklub, 1999. Sešity pro sociální politiku. ISBN 80-902-2607-8., str. 349-359

⁶⁵ *Člověk v tísni o.p.s.* [online]. Praha, 2019 [cit. 2019-06-12]. Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/>

se časem mění v **nezaměstnatelnost**. Během několika měsíců ztrácí nezaměstnaný pracovní návyky a hodnoty. Tato situace má za následek **závislost na sociálních dávkách** a zároveň má negativní dopad na mladou generaci. Tito mladí lidé nemají pracovní zkušenosti a často nemají ani příklad pracujících rodičů. Práce tak pro ně není hodnotou a nemají proto motivaci ji získat. Úřad práce jako jednu z možných variant nabízí Romům veřejně prospěšné práce. To problém se zaměstnáváním Romů řeší jen krátkodobě a je výhodou spíše pro zaměstnavatele než pro zaměstnance.⁶⁶

Nezaměstnanost má **rozkladný vliv** na celou romskou komunitu. Kromě nedostatku prostředků a špatného příkladu pro mladou generaci má za následek zahálku, která způsobuje ztrátu posledních zbytků sebevědomí a je deprivacním faktorem. Vzniká tak „**kultura chudoby**“, která má svá specifická pravidla. Patří sem mimo jiné **krátkodobé životní strategie**. Důsledkem je vznikání městských částí a lokalit, které jsou obydleny lidmi z nejnižších příček sociálního řebříčku. To společně s nezaměstnaností pomáhá vytvářet sociálně vyloučené lokality a je prostorem pro vznik konfliktů.⁶⁷ Romové se tak ocitají v bludném kruhu, díky němuž se stávají závislými na pomoci státu a pomoci z řad majority. Následně upadají do naplňování stereotypů o nich společností vytvořených.⁶⁸

3.4 Hodnoty, životní postoje a strategie

Výchovné strategie Romských rodin jsou odlišné od způsobu výchovy dětí v rodinách většinové společnosti. Výchova je zaměřená na praktické zvládání života, je více intuitivní a přirozená. Děti se učí účastí na životě dospělých všem potřebným znalostem a dovednostem. Romské dítě se učí tím,

⁶⁶ NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8741-8., str. 60-63

⁶⁷ NAVRÁTIL, Pavel., str. 69

⁶⁸ PREISSOVÁ, Andrea. *Multikulturalismus - ztracené paradigma?*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-802-4441-344., str. 95

že vidí a vnímá. Účastní se rozhodování, má prostor vyjádřit svůj názor mezi dospělými. „*Romové se dělili o chleby i o názory*“⁶⁹. Oproti tomu Romové nespátřují velkou hodnotu ve školním vzdělání. Často není v rodině nikdo, kdo by měl vyšší vzdělání než základní a nikdo kdo by měl zkušenost s užitečností vzdělání pro praktický život rodiny.⁷⁰

Za **nejvyšší hodnoty** Romové považují svobodný život, uznávání rodové hierarchie a rodové tradice, dědictví předků, lásku k dětem a zajištění peněz jako základních prostředků pro přežití. Mezi **obranné mechanismy** u Romů patří mechanismus ukřivdění, mechanismus izolace a ostré konfrontace. To vyplývá z vědomí křivdy, podezřavosti a dobrovolné sociální separace. Za univerzálního viníka je považován „gádžo“.

Výrazný rozdíl mezi Romy a neromy je také v oblasti „**odkládání slasti**“. Romové jsou orientováni více na přítomnost s absencí plánování budoucnosti. Výhled do budoucna je u Romů silně potlačen. To se týká i oblasti financí kdy se střídají dny hojnosti a dny naprosté nouze. To úzce souvisí právě s neschopností odložení uspokojení potřeby.⁷¹

S tím také souvisí strategie žití **tady a teď**. Ta je způsobena jednak jiným vnímáním času kdy se minulost, současnost a budoucnost slévá v jedno a sny mají důležitost téměř totožnou s realitou a z druhé strany díky historickým zkušenostem (život v Indii).

V praxi se v některých aspektech projevují **rozdíly mezi psychologií Romů a neromů**. Důsledky těchto rozdílů se projevují v mnoha oblastech, jako jsou archetypy mentality, hodnotový systém, obranné mechanismy, v

⁶⁹ Kolektiv autorů, *Romové v České republice (1945-1998)*. Praha: Socioklub, 1999. Sešity pro sociální politiku. ISBN 80-902-2607-8., str. 339

⁷⁰ ZÍKOVÁ, Tereza. *Bedekr sociálním znevýhodněním pro učitele základní školy*. V Plzni: Západočeská univerzita, 2011. ISBN 978-802-6100-539., str. 52

⁷¹ ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-717-8250-5., str. 83 - 94

temperamentu, agresivitě, komunikaci, v odkládání slasti, odpovědnosti i sebevědomí.

Jedná se zejména o oblasti:

- prožívání času a prostoru
- preferování požitku
- zvnitřnění snu
- sociální komunikace
- negace individualismu

Šišková vysvětluje, že Romové jsou za lhavé považováni také proto, že na rozdíl od většinové společnosti mají sníženou schopnost rozlišování reality, fantazie, vzpomínek, snů, minulosti, současnosti i budoucnosti. Snům je přikládán veliký význam, minulost, současnost i budoucnost se slévá v jedno.

⁷²

K reálné **změně životních strategií** dochází, pokud jsou přítomny tři základní důvody:

- nastane-li nespokojenost se současným stavem situace;
- existuje-li vize požadovaného změněného stavu;
- a je-li možné učinit pozitivní kroky.⁷³

⁷² ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu: sborník*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-717-8285-8., 73

⁷³ ZÍKOVÁ, Tereza. *Bedekr sociálním znevýhodněním pro učitele základní školy*. V Plzni: Západočeská univerzita, 2011. ISBN 978-802-6100-539., str. 52

Pekárek uvádí jako **základní rysy sociálního systému Romů** těchto deset specifíků:

- neschopnost být sám;
- vyloučení z rodu je nejhorším trestem;
- rozhodování je vždy společné;
- mnohost je podmínkou štěstí;
- čas není odvozen od ročních období;
- budoucnost neexistuje, čas je minulost a budoucnost;
- pobyt na jednom místě je nebezpečný;
- změna místa zvyšuje šanci na přežití;
- řemesla jsou adekvátní tomuto přístupu;
- nejdůležitější je vyhnout se nebezpečí.⁷⁴

Pavel Kuchař tyto kategorie doplňuje o několik dalších, které vyplynuly z jeho mnohaleté praxe:

- plánování nemá cenu, je-li život nejistý;
- je třeba být ve střehu a být připraven k útěku;
- problémům je třeba se vyhýbat nebo je řešit chytrostí, ne silou;
- nabízí-li se nějaká výhoda, je třeba jí ihned využít;
- gádžovi není dobré neodporovat, ale kývnout mu na to, co chce slyšet;

⁷⁴ Kolektiv autorů, *Romové v České republice (1945-1998)*. Praha: Socioklub, 1999. Sešity pro sociální politiku. ISBN 80-902-2607-8., str. 338

- solidarita je základní nutností, především je-li problém;
- přezdívký a krycí mechanismy mají svou velkou důležitost;
- ne vše, co se domluví, se vykoná;
- čest matky je nutné hájit;
- rodina je jedinou jistotou.⁷⁵

Jak dále Pavel Kuchař upozorňuje, *“je nutná přesná znalost situace a motivů jednání. V opačném případě, na základě pouhých domněnek, můžeme vynést soud, který může být zraňující, s dlouhodobými následky, neboť tyto situace se obvykle odehrávají v citově vypjaté atmosféře”*⁷⁶.

⁷⁵ KUCHAR, Pavel. *Rozvoj pozitivní identity romské mládeže v podmínkách výchovné činnosti seleziánského střediska mládeže v Ostravě*. Olomouc, 2003. Disertační práce. Universita Palackého, pedagogická fakulta., str. 127-128

⁷⁶ KUCHAR, Pavel., str. 128

4. SOCIÁLNĚ VYLOUČENÁ LOKALITA LOREC

4.1 Popis situace v sociálně vyloučené lokalitě Lorec a potřeby jejich obyvatel

Nezisková organizace Od kořenů z.s. pracuje šestým rokem v sociálně vyloučené lokalitě Lorec v Kutné Hoře s romskými rodinami a jejich dětmi. Součástí této práce je průběžná opakovaná analýza situace a její mapování, stanovování krátkodobých, střednědobých i dlouhodobých cílů, volba prostředků a metod práce, průběžné vyhodnocování výsledků a revize naplňování cílů. Důležitým prvkem této práce je spolupráce s dalšími subjekty jako jsou NNO, Základní a Praktická škola, Probační a Mediační služba, Policie ČR, Městská policie, Střední škola sociálně správní, BESIP, EKOKOM, ČČK a v neposlední řadě dobrovolníci.

Odborná studie či analýza, která by se zabývala osobami romského etnika a jejich života na Kutnohorsku neexistuje. Jediným podrobným materiálem tohoto typu je zpráva a výstupy organizace Člověk v tísni, která byla zveřejněna v roce 2005. Jelikož tato studie není snadno dohledatelná a nebyla nikde medializovaná, většina lidí o její existenci neví. Tato práce byla zaměřena především na analýzu situace v některých sociálně vyloučených lokalitách a dále na preventivní opatření z oblasti sociálně – patologických jevů.⁷⁷ Je zde také část věnovaná Kutné Hoře a ubytovně Lorec. Situace

⁷⁷ BOLF, Štěpán. Závěrečné zprávy z výzkumu: Analýza situace romských sociálně vyloučených enkláv ve Středočeském kraji - Kutná Hora a okolí. *ČLOVĚK V TÍSNI* [online]. Praha, 2005, stran 120 [cit. 2018-06-05]. Dostupné z: Závěrečné zprávy z výzkumu: Analýza situace romských sociálně vyloučených enkláv ve Středočeském kraji - Kutná Hora a okolí

v Loreci se však průběžně mění a proto v této práci vycházím především ze zúčastněného pozorování, z informací získaných od odborníků z oblasti vzdělávání, sociální práce, sociálního zabezpečení, zdravotnictví, Policie a Probační a Mediační služby působících na Kutnohorsku.

V ubytovně Lorec v Kutné Hoře žije nyní 12 romských rodin. Tento počet se průběžně mění. Za rodinu je zde považována skupina osob dvou generací žijící v jedné bytové jednotce. Mezi jednotlivými „rodinami“ jsou zde úzké rodinné vazby. Žijí zde rodinní příslušníci čtyř generací s různě starými dětmi. Není výjimkou, že v jednom bytě bydlí matka s dětmi a ve vedlejší bytové jednotce její dcera či syn s dětmi stejně starými. Ubytovna je majetkem města Kutná Hora a má svého správce, který ubytovnu společně s přilehlým kulturním domem provozuje. Do ubytovny je městem průběžně investováno nevelké množství finančních prostředků. Ty slouží především k její údržbě, ale s ohledem na stáří budovy a jejího vybavení tato částka pokrývá spíše havarijní situace. Zvyšování kvality bydlení na ubytovně již nepokryje. V důsledku toho jsou životní podmínky pod standardní úrovní kvality bydlení a života majoritní společnosti. Obvykle zde žije pět a více osob v jedné místnosti, která slouží k denním činnostem, spaní i trávení volného času. Ubytovna má dvě obytná patra. Každé patro má společné sprchy, sociální zařízení a kuchyňku o velikosti čtyř metrů čtverečních. Tyto sdílené prostory tedy využívá 6 až 7 rodin dohromady. Bytové podmínky jsou zde nevyhovující jednak z hlediska prostorového a hygienického, ale také z hlediska vhodnosti prostředí pro zdravý vývoj dětí. Ubytování zcela postrádají soukromí, děti zde nemají žádné vhodné místo pro přípravu do školy či pro smysluplné trávení volného času. Romové jsou však na rozdíl od většinové společnosti zvyklí trávit čas společně a mnoho denních činností vykonávat dohromady. Díky tomu zde nedochází v této oblasti k žádným větším sporům či konfliktům.

Obyvatelé ubytovny s ohledem na popsanou realitu nevidí smysl v dlouhodobém plánování svého života. Většina obyvatel ubytovny v dospělém věku je dlouhodobě bez legálního zaměstnání. Zdejší ženy se po mnoho let starají o děti, kterých mají většinou více, než je u většinové populace obvyklé. Muži jsou až na výjimky registrováni na úřadu práce, který jim občas zprostředkuje zaměstnání na veřejně prospěšných pracích. Několik mužů pracuje „na černo“ u firem, které se věnují převážně výkopovým pracím. V současné době oficiální zaměstnání na pracovní smlouvu nevykonává ani jedna osoba ubytovaná v tomto objektu. Zdejší obyvatelé mají velké problémy s psaním a čtením. U většiny z nich je běžná absence funkční gramotnosti. Buď psát a číst neumí vůbec nebo přečtenému nerozumí. To zdejší obyvatele odkazuje k závislosti na sociálních dávkách a pomoci zvenčí. Toto ubytovací zařízení se tak přirozeně stalo sociálně vyloučenou lokalitou. Malé děti ve věku do šesti až sedmi let opouští toto místo jen výjimečně a to v doprovodu rodičů. Jedná se většinou o návštěvu lékaře, rodinný nákup, anebo třeba vyzvednutí staršího sourozence ze školy. Starší děti ve skupinkách opouštějí ubytovnu a většinu času tráví posedáváním na lavičkách okolo pivovarské nádrže, na náměstí či v městském parku.

Děti z lokality Lorec stejně jako většina romských dětí navštěvují předškolní vzdělávací zařízení spíše zřídka. To je zapříčiněno mnoha důvody. Pro romské rodiče je nejpodstatnější to jak se jejich dítě cítí a je-li z jejich pohledu v bezpečí. Dítě, které je zvyklé na soustavnou přítomnost sourozenců a rodiny, volnost ve výchově a volný denní režim se obvykle necítí v strukturovaném prostředí plným pravidel, kterým mateřská škola je, stejně komfortně jako doma. Jedním z nepříznivých faktorů pro vstup dítěte do předškolního zařízení je nutnost vynaložit finanční prostředky na pořízení potřebného vybavení, na stravování a další služby s tím spojené. Dalšími překážkami jsou změny ve stravování a stravovacím režimu a pravidelné ranní vstávání. Romští rodiče velmi často uvádějí také „nepřátelský“ postoj pedagogů k nim i jejich dětem. Tento dojem je často zaviněn neskrývanou

nevůli učitelů a někdy i ředitelů Mateřských škol romské děti k docházce zařadit. To vycítí jak rodič, tak dítě a o to je samotná situace komplikovanější. Rodič nechce to nejcennější, co rodina má svěřit do péče někam, kde se cítí nevítán. Dítě pak v této situaci cítí o to větší úzkost a projevuje ji přirozeným dětským způsobem, jakým je například pláč. To je pro romskou matku jasným důvodem k tomu, že své dítě do mateřské školy neumístí. Děti, které i přes tato úskalí do zařízení nastoupí, ve většině případů docházku ukončí i z výše uvedených důvodů v řádu dnů či týdnů. Jen velmi malé procento romských dětí do mateřské školy dochází až do zahájení školní docházky.

O trochu lepší situace je v umístění a docházce těchto dětí do předškolního klubu, který je zřízen přímo v sociálně vyloučené lokalitě. Rodiče s místními neziskovými organizacemi spolupracují, pracovníky osobně znají nebo s nimi má zkušenost někdo z příbuzných či blízkých. Sociální pracovníci většinou pracují s celou rodinou a bývá běžnou praxí, že pobyt dítěte v klubu bývá vázán na aktivity rodiče v oblastech vzdělávání, finanční gramotnosti nebo pracovních dovedností. Jedná se o sociálně pedagogickou činnost, která se může jevit jako méně striktní a represivní než návštěva klasického předškolního vzdělávacího zařízení.

Silnými stránkami obyvatel této lokality je soudržnost rodin, péče o seniory a handicapované členy rodiny. Samozřejmostí je vzájemná pomoc mezi širokými rodinami, sdílení společného času a prostoru vařením a dalšími každodenními činnostmi. Je zde běžná vzájemná pomoc s vyzvedáváním dětí ve škole a jejich hlídáním.

Problémem této lokality je nezaměstnanost, negramotnost a to i finanční, sociální izolace, nedostatek podnětů pro zdravý rozvoj dětí, absence smysluplně tráveného volného času. Rodiče nespátřují smysl a hodnotu ve vzdělávání svých dětí, neposílají je do předškolních zařízení a to má následně za důsledek to, že děti obvykle automaticky nastoupí školní docházku na základní praktické škole (dříve Zvláštní škola). Absence ve škole je častým

jevem stejně jako nedostatečná školní příprava dětí. Také užívání návykových látek je u zdejších dětí častější než u většinové populace. Není zde výjimkou velmi nízký věk prvorodiček. Obyvatelé lokality nedosáhnou na komerční ani sociální bydlení a v důsledku toho ztrácí vůli ke změnám a seberozvoji.

4.2 Zamýšlená změna

Cílem sociálně pedagogické práce v této lokalitě je podpora samostatnosti a funkčnosti rodiny, její sociální a společenské začlenění, nezávislost na státním systému sociální podpory, rozvoj, posilování a stabilizace rodičovských kompetencí, podpora aktivní účasti na trhu práce, posilování vlastní hodnoty a seberozvoje rodiny i jednotlivců, podpora vzdělávání dětí a mládeže, jejich smysluplného trávení volného času a předcházení sociálně patologickým jevům v lokalitě. Toho se snažíme dosáhnout dlouhodobým systematickým působením v oblasti sociální práce a za pomoci sociální pedagogiky. Oporou naší práce je spolupráce s dalšími organizacemi a institucemi v této lokalitě.

Hlavní cíle:

- Socializace dětí a mládeže
- Prevence sociálně patologických jevů
- Smysluplné trávení volného času
- Aktivizace rodin, dětí i mládeže
- Podpora samostatného bydlení
- Podpora zvyšování vzdělanosti
- Podpora zaměstnanosti

Vedlejší (průběžné, postupné) cíle:

- Navázání vztahu a důvěry s obyvateli sociálně vyloučené lokality
- Realizace vzdělávacích aktivit
- Předškolní příprava dětí
- Posilování rodičovských kompetencí
- Nástup docházky dětí do Mateřské školy
- Přestup dětí ze základní praktické školy do hlavního vzdělávacího proudu
- Snížení školní absence u dětí
- Zlepšení pořádku okolo ubytovny

Ohrožením realizace změny a hlavními riziky v tomto procesu jsou nezáměr cílové skupiny o spolupráci, nenavázání dostatečně důvěryhodného a hlubokého vztahu mezi pracovníky a cílovou skupinou, nedostatek prostředků a zdrojů, nedostatek pracovníků a dobrovolníků, přítomnost užívání návykových látek, rizikové způsoby chování cílové skupiny, agresivita ze strany cílové skupiny.

Ohrožením osob z cílové skupiny je přítomnost špatných příkladů a nedostatek motivujících dobrých příkladů, nedostatečná zdravotní péče, zanedbávání zdravotních problémů, špatná hygiena, životní prostor, alkohol, návykové látky, drogy, lichva, herny, zastavárny.

4.3 Metody práce s rodinami v sociálně vyloučené lokalitě

Naší cílovou skupinou jsou rodiny s dětmi, děti a mládež v sociálně vyloučené lokalitě Lorec v Kutné Hoře, kteří se potýkají s problémy uvedenými v kapitole 4.1 „Popis situace v lokalitě a potřeby jejích obyvatel“.

Členy našeho týmu v organizaci Od kořenů z.s. jsou sociální pracovníci, pracovníci v sociálních službách, pedagogové, studenti pedagogiky a studenti sociálně správní střední školy.

Při práci v sociálně vyloučené lokalitě využíváme širokého spektra podpůrných opatření. To nám pomáhá při procesu socializace dětí a mládeže i při práci s dospělými v lokalitě. Velkým přínosem pro naši práci je spolupráce se základní praktickou školou, s dalšími neziskovými organizacemi, úřady, Policií České republiky, Městskou policií, Asistenty prevence kriminality, Probační a Mediační službou, dobrovolníky a pedagogy.

Pro úspěšnost práce s touto cílovou skupinou je důležitá dlouhodobost, systematicčnost a partnerský přístup. Důležitou součástí jsou také průběžné revize, vyhodnocování efektivity použitých metod a prostředků a jejich případné doplňování či nahrazování prostředky dalšími. Pro děti i dospělé je velmi důležitý prožitek úspěchu, přijetí, začlenění se, respekt a důstojnost.

Prostředky, které využíváme při naší práci, jsou komunikace, vzdělávání, doučování, doprovázení, podpora, sdílení, rozvoj a posilování kompetencí, podpora aktivity a samostatnosti, aktivizace, poradenství.

Při naší práci čerpáme často ze zkušeností neziskové Organizace Člověk v tísni o.p.s., kterou jsme na začátku naší práce s cílovou skupinou požádali o metodické vedení a odborné konzultace. Všichni naši pracovníci se pravidelně vzdělávají v odborných kurzech, které tato organizace realizuje.

Socializace dětí a mládeže

Předškolní klub

Popis výchozí situace

V terénu a při zúčastněném pozorování jsme si ověřili, že matky z této lokality neumísťují své děti do mateřské školy. Některé se domnívají, že Mateřská škola je „hlídáním dětí za peníze“. To nepovažují za potřebné, protože jsou většinou doma s dalšími sourozenci dítěte. Navíc poplatky za školné a stravu jsou často výrazným zásahem do rodinného rozpočtu.

Děti doma nemají dostatečně podnětné prostředí ani svůj prostor. V domácnosti většinou chybí tužky, papíry, pastelky a hračky. Pokud už nějaké hračky mají, jsou pro děti často nerozvíjející (zbraně, postavičky z akčních filmů a podobně). Děti tak přicházejí k zápisu do první třídy zcela nepřipravené na školní docházku.

Mají **potíže s jemnou motorikou, grafomotorikou**, sociálními kontakty, komunikací s cizí dospělou osobou, se základními hygienickými návyky, zdravením, udržením pozornosti, soustředěním se, neznají barvy, dny v týdnu ani základní tvary.

Také se projevují **odlišnosti plynoucí z rozdílnosti zvyků a kultury** romského etnika, které mohou být nezkušeným pedagogem mylně vyhodnoceny. Jedná se například o děkování. U Romů je samozřejmostí rozdělit se, kdo má dá. Za darované se neděkuje – až budu mít, dám tobě.

Malé romské děti mají potíže pochopit hru na „jako“. Jako paní prodavačka, jako paní učitelka. Je to způsobeno tím, že si s nimi rodiče doma nehrají způsobem jaký je pro majoritu běžný a dětem chybí dovednost abstraktního myšlení potřebná například v matematice. Romští rodiče tráví

s dětmi mnoho času ale pasivním způsobem. Doma je soustavně puštěná televize, dospělí si povídají a kouří u toho, ženy vaří nebo perou. Dítě se účastní většiny dospělých aktivit, ale nikdo se mu nevěnuje po stránce rozvoje.

Dalším příkladem je velmi volný způsob výchovy dětí kdy dospělí především naplňují potřeby svých dětí a kdy dětem chybí řád a pravidla. Dítě jí, když má hlad, spí, když je unavené. Ve škole se po dítěti chce, aby respektovalo klid ve vyučovací hodině, nemluvílo a sledovalo výklad, bylo ukázněné o přestávce. To navíc trvá celé dopoledne.

Dítě se se **školním prostředím** poprvé setkává u zápisu. Často je výsledkem, že je rodičům dítěte doporučen odklad školní docházky nebo nástup dítěte k docházce na základní praktickou školu. V případě, že dítě do základní školy nastoupí, bývá nezhůdkou doporučen přestup na základní praktickou školu po krátkém čase, protože dítě školní výuku nezvládá. U dětí dochází často k **pseudoretardaci**, které by se mohlo předejít právě pobytem dítěte v Mateřské škole.

Cílová skupina aktivity

- Děti v předškolním věku za sociálně znevýhodněného prostředí
- Rodiče těchto dětí a nejbližší rodinní příslušníci

Hlavní cíl aktivity

Cílem naší aktivity je vyhledání rodin s předškolními dětmi, motivování rodičů k umístění dítěte do mateřské školy a jeho setrvání v docházce až do nástupu ke školní docházce v hlavním vzdělávacím proudu tj. na běžnou základní školu. Pro děti, které z různých důvodů nemohou mateřskou školu navštěvovat zajistit alternativní způsob vhodné přípravy k nástupu školní docházky.

Vedlejší cíle aktivity

- Naučit děti dodržovat režim a respektovat pravidla
- Naučit děti nebát se komunikace s cizí dospělou osobou a naučit se přijímat autoritu
- Naučit děti návykům, znalostem a dovednostem potřebným pro nástup školní docházky
- Pomocí sociálně pedagogického přístupu vyrovnávat znevýhodnění dětí
- Včas podchytit vzdělávací a výchovné potíže, zprostředkovat odborné poradenské zařízení
- Umožnit dětem kontakt s podnětným sociálním prostředím mimo sociálně vyloučenou lokalitu, zprostředkovávat zážitky, vytvářet si nové vazby
- Umožnit dětem účastnit se společných aktivit v kolektivu vrstevníků
- Umožnit dětem vzdělávat se a hrát si v bezpečném a podnětném prostředí
- Poskytovat rodinám po celou dobu podporu, poradenství, zajistit návazné služby.

Těmito aktivitami pomáháme zmírnit konflikt mezi školní praxí a přirozeným domácím prostředím dítěte. Děti si v předškolním klubu zvykají na školní režim a již mají pozitivní prožitky úspěšnosti při práci vedené cizí dospělou osobou.

Použité metody a prostředky

V počátku je zásadní navázání kontaktu a komunikace s rodinou a získání její důvěry. Přijetí dětí do předškolního klubu, které nám dává prostor pro důvěrnější navázání vztahu s dítětem a jeho rodinou a následně vyjednávací prostor k možnosti přesvědčit rodiče o důležitosti podnětného systematického rozvíjení dítěte před nástupem školní docházky, nejlépe v mateřské škole.

- Skupinová práce
- Individuální práce
- Terénní práce
- Pedagogické metody

Průběh aktivity

Předškolní klub navštěvují děti ve věku 3 až 6 (7) let, do doby než nastoupí povinnou školní docházku. Pokud schopnosti, dovednosti a znalosti dítěte jsou na takové úrovni, že by dítě bez potíží docházku do Mateřské školy zvládlo, společně s rodiči hledáme způsob jak dítě do takového zařízení zařadit a udržet je v něm.

Skupinová práce

Předškolní klub děti navštěvují pravidelně ve všedních dnech maximálně 3 dny v týdnu. Dítě musí být do klubu a z klubu odvedeno včas. To posiluje návyk rodičů pravidelně a včas přivést dítě do zařízení. Dítě si s sebou nosí batůžek, svačinku a pití. Tím podporujeme rodiče v přípravě domácích svačín. Dítě bez svačiny může přijít do zařízení pouze výjimečně. Pravidelně organizujeme aktivity pro rodiče s dětmi. Rodiny mají pozitivní prožitek společně stráveného času, mohou se pochlubit rodičům se svými výkresy a výroby nebo předvést připravený program. To posiluje jejich sebevědomí a radost z jejich úspěchů.

Nepravidelně navštěvujeme s dětmi výstavy, koňskou jízdárnu, mateřské centrum nebo venkovní hřiště. Děti získávají zkušenost s jiným sociálním prostředím, než ve kterém vyrůstají a učí se spolupracovat s cizí dospělou osobou v cizím prostředí.

Do předškolního klubu také zveme hosty. Většinou se to týká aktivit pro celou rodinu. Zdravotní sestra z oddělení ARO učí rodiče jak poskytnout první pomoc malým dětem. Vše předvádí na panence a rodiče si mají možnost každé ošetření sami vyzkoušet. Při prevenci požáru je účastna také celá rodina, aby všichni její členové měli možnost získat informace o bezpečném domově.

Společné aktivity jako například pečení perníků slouží k posilování vazeb mezi dětmi a rodiči, společnému pozitivnímu prožitku a posílení pocitu úspěšnosti.

Společný úklid okolo ubytovny je způsobem jak zlepšit životní prostor rodin a dětí apod..

Dílčí denní aktivity v předškolním klubu

- Zpřítomnění – den, měsíc, rok, roční období
- Rozcvička s písničkou
- Básnička k mytí rukou před a po jídle
- Kreslení, kreativní činnosti
- Hra na „jako“
- Volná hra – klub je vybaven didaktickými hračkami a knížkami
- Venkovní vycházka a pobyt na hřišti
- Výlety, výstavy, akce

Individuální práce

Děti klub navštěvují různě dlouho a jsou v různém věku. Také rychlost jejich rozvoje je odlišný. Proto skupinovou práci doplňujeme individuální prací s dítětem podle jeho aktuálních potřeb. V tom jsou nám velmi nápomocni dobrovolníci a praktikanti ze sociálně správné střední školy a pedagogické střední školy.

Terénní práce

Kromě běžné práce v terénu jako je depistáž, kontaktování nových i stávajících klientů a poskytování informací, v terénu poskytujeme podporu rodinám dětí, které navštěvují náš předškolní klub. S rodiči se snažíme najít způsob jak dítě zajistit co nejlepší možné podmínky pro zdravý vývoj. Většinou s matkou nacvičujeme jak s dítětem pracovat, vysvětlujeme, proč je potřebné, aby dítě mělo správné hračky, knížky případně pastelky a papíry. Některé tyto věci do rodin zapůjčujeme a při návštěvách vyhodnocujeme jejich používání.

Pedagogická práce

Celou naší činností v předškolním klubu se prolíná pedagogická práce s prvky sociální a speciální pedagogiky. Všichni naši pracovníci jsou proškoleni v norské metodě Grunnlaget. Tato metoda byla vytvořena speciálně pro děti se speciálními výukovými potřebami, pro děti s odlišným mateřským jazykem a pro děti ze sociálně nepodněného prostředí. Jedná se o pojmové vyučování, které pomáhá nastavit kvalitní základy pro budoucí školní vzdělávání.

Vyhodnocení

Při práci v sociálně vyloučené lokalitě Lorec se aktivita předškolního klubu ukázala jako jedna z nejvíce vítaných a využívaných. Pomohla nám navázat vztah s obyvateli lokality. Prostřednictvím kontaktu s dětmi jsme pak měli možnost začít pracovat s jejich rodiči i v jiných oblastech. Přijetí do klubu je podmíněno spoluprací rodičů s pracovníky a účastí na občasných společných aktivitách. Rodiče se těchto aktivit účastní rádi a projevují neskrývanou radost

z úspěchů svých dětí. Další podmínkou pro možnost navštěvovat klub je samostatné zvládnání základních hygienických potřeb a příprava svačiny. U Romů je častým zvykem dětem kupovat „drahé svačiny“. Když na takovou svačinu nejsou peníze je to důvodem neposlat dítě do školy. Proto dbáme na to, aby děti měly svačiny připravené z domova a pokud možno obsahovali kousek ovoce nebo zeleniny. Do přípravy akcí zapojujeme místní firmy a organizace např. lékárna nám zdarma poskytne obvazový materiál a vybavení do domácích lékárníček pro rodiče dětí. Tím informujeme veřejnost a své okolí o existenci naší činnosti, připomínáme existenci sociálně vyloučené lokality a snažíme se zprostředkovat sociální kontakty mezi těmito skupinami. Okolí se dozvídá, co by se jinak nedozvědělo, a obyvatelé lokality vidí, že je vůle okolního světa zapojit se a pomáhat. To podporuje komunitní život a pomáhá předcházet mnohým konfliktům. V průběhu naší šestileté práce se nám podařilo umístit 5 děti do mateřské školy, 3 děti v ní setrvaly.

Opatření

Z průběhu činnosti a dosavadních zkušeností nevidíme potřebu změny nastavení této aktivity.

Klub pro matky

Popis výchozí situace

Život rodin s dětmi na ubytovně v nevyhovujících podmínkách je náročný fyzicky i psychicky. Ženy mají na starost vedení domácnosti ve velmi ztížených podmínkách. Pro 6 až 7 rodin je na patře ubytovny kuchyň o velikosti do 4 m² s jedním sporákem. Lednice mají rodiny přímo na pokojích. V pokoji žije dvou až tří generační rodina s dětmi. Místnost slouží ke spaní, jídlu, veškerým domácím činnostem, trávení volného času a uložení všeho majetku rodiny.

Ženy ráno vypraví děti do školy nebo předškolního klubu a odvedou je tam. Cestou zpět na ubytovnu nakoupí a dopoledne tráví vařením, praním, úklidem a péčí o ostatní děti. Okolo poledne odcházejí pro děti do školy. Po obědě pokračují v dopoledních činnostech, až do večera kdy při hrající televizi postupně jednotliví členové domácnosti usínají.

Chybí zde prostor pro seberozvoj nebo chvíli pro sebe. Velká část dospělých osob nepracuje. Dny splývají a všední dny od víkendu rozlišuje především docházka dětí do školy. Průvodním jevem je ztráta motivace ke změně, letargie a pasivní přijímání státní pomoci.

Cílová skupina aktivity

- Ženy žijící se svými rodinami na ubytovně Lorec.

Hlavní cíle aktivity

- Posilování kompetencí v oblasti rodičovství a školní přípravy dětí
- Motivace ke změnám bydlení

- Motivace k zapojení se do pracovního procesu

Vedlejší cíle aktivity

- Podpora sebeuvědomění, vlastní hodnoty a důstojnosti
- Smysluplné trávení volného času s dětmi
- Prevence sociálně-patologických jevů
- Příprava zdravějších svačín pro školní děti

Použité metody a prostředky

Při práci s matkami je důležitý již navázaný vztah a důvěra v předškolním klubu. Nejedná se tedy o aktivní vyhledávání nových osob, ale spíše o práci a ženami, se kterými již v kontaktu jsme.

- Skupinová práce
- Individuální práce
- Vzdělávací činnost

Průběh aktivity

Klub mohou navštěvovat všechny ženy ze sociálně vyloučené lokality ubytovny. Nabízíme zde vzdělávání, poradenství a volnočasové aktivity. Klub napomáhá rozvíjet rodičovské kompetence, především ve výchově a vzdělávání dětí.

Skupinová práce

Klub matek mohou ženy navštěvovat v dopoledních hodinách všedních dnů. Primárně je určen matkám dětí, které docházejí do jiných klubů, jejichž činnost zajišťujeme.

Ženy se v klubu mohou naučit jak pomáhat dětem se školní přípravou, ručním pracím, šití, půjčovat si zde tematické časopisy, knížky pro děti, sdílet své zkušenosti a odpočinout si od každodenních povinností.

Do klubu zveme různé hosty a odborníky, kteří přinášejí aktuální praktická témata jako je prevence úrazů malých dětí a jejich ošetření, první pomoc, prevence vzniku požáru v domácnosti a další.

Nabídka aktivit a programů

- Přednášky
- Šití, ruční práce
- Výtvarné a kreativní činnosti
- Kulturní akce
- Výuka práce na PC
- JOB klub, příprava na pracovní pohovor a pomoc se sepsáním CV
- Motivační klub, pracovní poradenství

Individuální práce

Kromě základního poradenství mohou matky využít individuální pracovní poradenství, konzultace, pomoc s vyhledáváním informací, zprostředkování dalších služeb, pomoc s vyplňováním dokumentů apod..

Vzdělávací činnost

Vzdělávací činnosti jsou součástí nabídky skupinových aktivit v podobě školení, nácviků, přednášek. Individuálním způsobem je poskytováno při nácviku čtení a porozumění čteného textu.

Vyhodnocení

Tato aktivita se nesečkala s velkým zájmem ze strany cílové skupiny. Většina žen klub navštívila maximálně dvakrát. Ženy z ubytovny mají více malých dětí a děti, které nedochází do předškolního klubu, nebylo snadné zaopatřit na celé dopoledne. Ženy navíc cestou ze školy, kam ráno odvádějí děti, nakupují a poté společně připravují oběd tak, aby ve dvanáct hodin opět mohly vyzvednout děti ze školy. Mezitím se věnují úklidu a praní. V dopoledních hodinách proto o tuto aktivitu neprojevuji zájem a odpoledne, když jsou doma všechny děti, již s ohledem na jejich zvyklosti v péči rodinu (poskytovat dětem péči tady a teď jak si aktuální situace žádá) volný prostor na osobní zájmy nemají. Nabídka půjčování knih a časopisů se také nesečkala se zájmem. Při spolupráci s cílovou skupinou jsme zjistili, že velká část našich klientů neumí psát a se čtením mají velké potíže.

Opatření

Službu Klub pro matky jsme se rozhodli ukončit pro nedostatečný zájem o tuto aktivitu.

Volnočasový klub pro děti a mládež

Popis výchozí situace

Ubytovna Lorec se nachází v okrajové části Kutné Hory vedle pivovaru. Není zde dostupné žádné veřejné hřiště nebo park. Její okolí je zanedbané a plné odpadků. Na začátku naší terénní práce v této sociálně vyloučené lokalitě jsme se opakovaně setkávali s dětmi, které se zdržovaly v okolí ubytovny bez zjevné smysluplné aktivity. Zdejší děti ve skupinách vyrážely k autobusovému nádraží a opakovaně napadaly mladší děti, které čekaly na autobus. Často jim vzaly svačinu nebo kapesné. Jindy jsme ty samé děti z lokality potkali v městských parcích, kde kouřily a konzumovaly alkohol. Nejednou jsme také byli svědky intimností, které si tato mládež, často mladší patnácti let, projevovala na veřejnosti. Při dopoledních aktivitách v předškolním klubu jsme si všimli, že mnoho z těchto dětí bylo místo ve škole na ubytovně. S dětmi a mladými lidmi jsme postupně začali komunikovat a nabídli jsme jim možnost účastnit se aktivit volnočasového klubu. Volnočasové aktivity vytvářejí prostor pro snazší kontaktování a zjišťování potřeb klientů. To je jedním z důvodů, proč tyto aktivity doprovázejí celou naši práci v lokalitě. Zkontaktovali jsme ředitelku základní a praktické školy a požádali jsme o spolupráci. Získali jsme od ní mnoho cenných rad a informací o naší cílové skupině. Zapůjčila nám Školní výukový plán pro první i druhý stupeň a učebnice, které škola při výuce používá. S dětmi jsme se domluvili, že společně vymalujeme prostor na chodbě, který nám provozovatelka ubytovny zdarma umožnila využívat pro naše aktivity. Chodbu jsme společně vyzdobili graffity. V průběhu této činnosti jsme navázali a upevnili vztahy s dětmi i dospělými obyvateli Lorce. To nám velmi usnadnilo začátek naší práce v lokalitě.

Cílová skupina aktivity

- Děti školního věku ze sociálně vyloučené lokality
- Mladí dospělí ze sociálně vyloučené lokality

Hlavní cíle aktivity

- Vytváření podmínek pro navázání kontaktu s dětmi a mládeží ze sociálně vyloučené lokality, u kterých je předpoklad potřeby této pomoci
- Zlepšení životního stylu těchto dětí a mládeže
- Motivace ke změnám jejich rizikového chování
- Socializace

Vedlejší cíle aktivity

- Motivace k zvyšování kompetencí v oblasti xxxxx
- Motivace ke vzdělávání se
- Smysluplné trávení volného času
- Prevence sociálně-patologických jevů
- Uvědomění si vlastní hodnoty a důstojnosti
- Tolerance a respekt k odlišnosti

Použité metody a prostředky

Zásadní pro tuto činnost je získání důvěry cílové skupiny. K tomu nám poskytuje prostor volnočasový klub a různé realizované aktivity. Prostřednictvím těchto činností dochází k přirozenému nenásilnému navázání kontaktu a získání důvěry klienta. To následně připravuje prostor k sociálně pedagogické práci a vytváří příznivé klima pro možnou změnu.

- Terénní práce
- Skupinová práce
- Individuální práce
- Preventivní činnosti
- Vzdělávací činnost
- Sociálně pedagogická práce

Průběh aktivity

Volnočasový klub navštěvují děti a mládež ve věku 6 až 18 let. Vstup do klubu je podmíněn respektováním pravidel zařízení.

Terénní práce

V terénu provádíme depistáž, kontaktování nových i stávajících klientů, poskytujeme informace a zveme k návštěvě klubu.

Skupinová práce

Volnočasový klub děti navštěvují nepravidelně ve všedních dnech. Příchod a odchod z klubu je dobrovolný a nemusí být předem hlášen. Klub má svá pravidla, jejichž respektování je podmínkou pobytu v zařízení.

Pravidelně organizujeme aktivity pro děti a mládež. Využíváme prostředků zážitkové pedagogiky. Společné zážitky a intenzivní prožitky z akcí posilují sounáležitost se skupinou a prohlubují klima důvěry. Navštěvujeme výstavy, jízdárnu s koňmi, sportovní hřiště, jezdíme na výlety a krátkodobé pobytové akce. Děti získávají sebejistotu v kontaktu s novým sociálním prostředím, zvyšují svou sebedůvěru, učí se plánovat, spolupracovat a vzájemně se respektovat.

Do klubu zveme hosty z různých oblastí a využíváme spolupráce studentů z pedagogické a sociálně správní školy.

V klubu máme strom Pravidlovník, na který postupně přidáváme listy s domluvenými pravidly. To slouží k nácviku kolektivní domluvy pravidla a jeho následného respektování. Překročení těchto pravidel je důvodem k ukončení pobytu v klubu v daný den.

Součástí vzdělávacích aktivit je doučování a vzdělávací programy z různých oblastí. Děti často přicházejí s vlastním tématem, které je zajímá. Na základě toho společně připravíme projekt nebo aktivitu. Děti mají radost z prožitku úspěšnosti a zároveň se vzdělávají.

Dívky se mají v klubu možnost naučit ručním pracím, pletení, háčkování, vaření. Mají zde svou „holčičí zónu“ s kosmetickým stolem a potřebami k úpravě vzhledu i vlasů. To je velmi oblíbená aktivita, při které dochází k navázání atmosféry hluboké uvolněnosti a důvěry. V takových okamžicích často vyřešíme problémy, které se do té doby zdály být neřešitelné.

Aktivity ve volnočasovém klubu

- Doučování
- Sportovní aktivity
- Výtvarné a kreativní činnosti
- Preventivní programy
- Venkovní aktivity
- Zpěv, tanec, hra na hudební nástroje
- Dívčí klub
- Výlety, výstavy, akce
- Práce na pc s dohledem

Individuální práce

Mnoho dětí a mladých má problémy a starosti, které nechtějí sdílet veřejně. V klubu mají možnost využít individuální kontakt s pracovníkem. S ním mohou problém konzultovat a domluvit se na dalším postupu při jeho řešení. Pokud je řešení mimo pracovníkovi kompetence nebo možnosti hledá spolu s klientem náhradní způsob jak situaci řešit. Individuálně také probíhá některé doučování dětí.

Prevence sociálně-patologických jevů

Pravidelně v průběhu celého roku společně se základní praktickou školou připravujeme projektové dny zaměřené na sociálně patologické jevy. Děti z klubu jsou hrdé na to, že mohou pozvat spolužáky někam kde „je to jejich a dobře se vyznají“. Při přípravě a realizaci těchto aktivit nám aktivně pomáhá Probační a Mediační služba, Městská policie, Policie ČR, Asistenti prevence kriminality, Besip, ČČK a další organizace. Témata, kterými se zabýváme jsou: šikana, užívání návykových látek, nezákonné chování a trestná činnost, finanční gramotnost, sexualita a intimní život, a další. Projektové dny vždy zahrnují část zábavně prožitkovou, kreativní, preventivní a společnou přípravu občerstvení.

V rámci prevence budoucího ohrožení nezaměstnaností navštěvujeme malé firmy a podniky kde se děti mají možnost seznámit s celým provozem a získají tak představu, co které zaměstnání obnáší. Některé snadnější úkony mají možnost vyzkoušet osobně.

Vzdělávací činnost a sociálně pedagogická práce

Tyto aktivity jsou zakomponovány do téměř každé aktivity, která v klubu probíhá. Je to stěžejní část naší práce v lokalitě.

Vyhodnocení

Tato aktivita se setkává se zájmem dětí ve věku do čtrnácti let. Starší děti po několika návštěvách v klubu dávají přednost nízkoprahovým zařízením, která pro ně mají atraktivnější nabídku programu a vybavení. Pracovníci nízkoprahových klubů umějí navíc starším dětem nabídnout zajímavější program cílený na tuto věkovou skupinu. S mladšími dětmi pozorujeme velké pokroky zejména v oblasti sociálních kontaktů a školních úspěchů. Za historii naší práce v lokalitě tři děti „přešly“ ze základní praktické školy na běžnou základní školu a další dva jejich sourozenci, kteří navštěvovali předškolní klub, uspěly v zápisu na běžnou základní školu, kam docházejí stále. Velmi dobrou zkušenost a zpětné vazby máme v oblasti preventivních programů. Pracovníci organizace, školy, spolupracujících organizací i děti, které se programů účastní si vždy tyto projektové dny společně opravdu „užijí“ a učitelé s dětmi si téma odnášejí s sebou do dalšího vyučování ve škole. Díky těmto programům vzniká opakovaný prožitek sdílení s atmosférou důvěry a radosti. Přínosem je také to, že na aktivity nám potřebné pomůcky pomáhají zajistit jednotlivci i firmy z okolí. Tím se dozvídají o naší práci, jejím smyslu, výsledcích a stávají se podporovateli naší práce. To pomáhá informovanosti okolí, posiluje sociální vazby a rozšiřuje zdroje (nejen materiální) při naší práci. V naší organizaci je tato aktivita jednou z nejúspěšnějších.

Opatření

Po zkušenostech z předchozích let svou činnost zaměřujeme na děti 7 až 14 let. Starším dětem poskytujeme základní poradenství a delegujeme je do nízkoprahových klubů, kterých je v Kutné Hoře několik. Doučování je stabilní velmi využívanou aktivitou, která je každodenní součástí naší práce. Proto pravidelně využíváme možnosti umístit u nás na praxi žáky ze sociálně správních

školy, kteří nám při této aktivitě pomáhají. Počet preventivních programů a projektových dnů naopak postupně zvyšujeme, protože mají velmi dobrý dopad na děti, lokalitu i okolí.

4.4 Dopad sociálně pedagogické práce na život obyvatel sociálně vyloučené lokality Lorec

V sociálně vyloučené lokalitě Lorec v Kutné Hoře jsme začali pracovat s cílovou skupinou před šesti lety. Nejprve jsme lokalitu mapovali a zjišťovali jsme jaká je v ní situace, jaké osoby zde žijí a jaké mají potřeby a zdroje.

Postupně jsme navázali s obyvateli lokality vztah, na kterém jsme začali budovat spolupráci. V průběhu let se situace vyvíjela a s ní i naše práce a aktivity, které jsme zde realizovali. Některé činnosti se osvědčily a realizujeme je dodnes. Některé, které si vyžádali sami obyvatelé lokality, nakonec nebyly tak úspěšné. A některé aktivity bylo potřeba časem přenastavit na míru situaci a vývoji v lokalitě.

V této práci jsou představeny tři z nich, které jsme před jejich zavedením pečlivě nastavili a připravili za podpory a pomoci organizace Člověk v tísni. Po několika letech realizace jsme konzultovali a porovnali naše zkušenosti se zkušenostmi této organizace v pobočce Kladno.

Předškolní klub

Tato aktivita se nám velmi osvědčila. Je o ní po celou dobu narůstající zájem ze strany dětí i rodičů. Navíc jsme zjistili, že navázaný vztah s dětmi je natolik pevný, že i po ukončení docházky některých dětí do klubu nás tyto děti považují za „svoje“. Tyto děti, které nyní jinou aktivitu naší organizace nevyužívají, se k nám radostně hlásí kdykoliv se setkáme, byť je toto setkání náhodné. Jedná se například o společné aktivity se školou a dalšími organizacemi. Na těchto dětech je při srovnání se zbytkem skupiny velký pokrok v sociálních i motorických dovednostech. U dětí, které například z předškolního klubu přešly do klubu volnočasového, pozorujeme rozvoj jejich

schopností a dovedností, lepší ochotu ke spolupráci a větší důvěru z jejich strany než u dětí, se kterými spolupracujeme kratší čas nebo k nám přišly až jako starší.

V průběhu realizace této aktivity se podařilo ve spolupráci s rodiči umístit pět dětí do Mateřských škol. Tři z těchto dětí ve školce setrvali do nástupu školní docházky. Dvě děti z klubu uspěly u zápisu na základní školu a setrvaly v docházce do ní.

Také organizace Člověk v tísni má s touto aktivitou obdobné zkušenosti. Je dlouhodobě žádaná a mají v ní velmi dobré výsledky.

Klub pro matky

Od této aktivity jsme měli velké očekávání. Když jsme přípravu konzultovali s metodiky z organizace Člověk v tísni, dozvěděli jsme se, že se jim aktivita neosvědčila a již ji ukončili. Jelikož jsme byli nadšení z metodických materiálů k této aktivitě, které metodici jejich organizace připravili, rozhodli jsme aktivitu v naší lokalitě zavést. Ačkoliv jsme vyvinuli velké úsilí, po půl roce jsme tuto činnost pro nedostatečný zájem ze strany cílové skupiny ukončili také. Akce pro matky (rodiče) nyní realizujeme v rámci společných akcí v předškolním nebo volnočasovém klubu.

Volnočasový klub

Volnočasový klub byl v naší organizaci alternativou k nízkoprahovému klubu, který je obvykle v podobných lokalitách realizován. Také organizace Člověk v tísni provozuje v Kladně Nízkoprahový klub Křižovatka. Mají s ním výborné zkušenosti a výsledky v práci s cílovou skupinou.

V průběhu realizace této aktivity jsme zjistili, že máme lepší výsledky v práci s mladšími dětmi do cca čtrnácti let. Starší děti k nám do klubu sice chodily, ale spíše nárazově, když neměly „lepší program“. Vyhodnotili jsme,

že umíme jako pracovníci „lépe“ pracovat s mladšími dětmi. Naše organizace nemá kapacitu nabídnout atraktivní program a zázemí starším dětem. Proto tyto děti a mládež u nás mají dveře otevřené v oblasti poradenství nebo individuální práce, ale na další aktivity je delegujeme do nízkoprahových klubů v okolí.

V průběhu realizace této aktivity tři děti ukončily docházku v základní praktické škole a zařadily se do hlavního vzdělávacího proudu, kde již setrvaly.

Tato aktivita se nám osvědčila velmi dobře, ale v průběhu její realizace jsme ji museli přenastavit.

Potvrdilo se nám, že sociálně pedagogická práce má na lokalitu a její obyvatele pozitivní dopad. Několik dětí chodí do Mateřské školy, několik do běžné základní školy. Některé maminky připravují dětem svačinku do klubu nebo do školy doma. Pro rodiče z lokality se stává přirozeným umístit děti v předškolním zařízení. Pro tři rodiny s dětmi se v průběhu této práce podařilo zajistit nové sociální bydlení. Nyní v něm již více než rok bezproblémově bydlí.

Diskuze

Cílem mé práce bylo zjistit, **zda a jaký dopad mají sociálně pedagogické aktivity realizované v sociálně vyloučené lokalitě Lorec na její obyvatele a porovnat výsledky naší práce s výsledky obdobných činností organizace Člověk v tísni v jiné lokalitě**. V obou případech jsou cílovou skupinou romské rodiny s dětmi žijící v sociálně vyloučené lokalitě.

1. Předpoklad, že **sociálně pedagogická práce** v sociálně vyloučené lokalitě má význam a **pozitivní dopad se nám potvrdil**.
2. **Předškolní klub** se **velmi dobře osvědčil** organizaci Od kořenů z.s. i organizaci Člověk v tísni o.p.s..
3. **Klub matek** se naopak **neosvědčil** ani v jedné z organizací.
4. **Volnočasový klub** se v organizaci Od kořenů z.s. **osvědčil**, ale v průběhu realizace muselo být **změněno nastavení** realizace aktivity. **Nízkoprahový klub** organizace Člověk v tísni o.p.s. se naopak **velmi dobře osvědčil**.

Dále se nám potvrdil předpoklad, že naše cílová skupina má skutečně specifické potřeby, je důležité respektovat její individualitu a etnické odlišnosti a při práci mít jako hlavní hodnoty důstojnost a respekt k jedinečnosti. S tím souvisí nutnost znalosti těchto reálií u pedagogů a sociálních pracovníků pracujících s touto cílovou skupinou.

Závěr

V této práci jsem chtěla představit aktivity, které realizujeme, a vyhodnotit jak se nám osvědčily při práci s rodinami s dětmi v sociálně vyloučené lokalitě Lorec v Kutné Hoře.

V teoretické části práce jsem se věnovala důležitým aspektům života obyvatel této lokality a zásadního významu jejich znalosti pro pedagogické a sociální pracovníky.

V praktické části práce jsem představila realitu života v této sociálně vyloučené lokalitě, aktivity zde realizované neziskovou organizací Od kořenů z.s., jejich cíle, použité metody a prostředky.

Na konci práce jsem vyhodnotila úspěšnost a dopad realizovaných aktivit na lokalitu a život v ní a porovnála jsem naše zjištění s praxí, kterou má organizace Člověk v tísni s obdobnými aktivitami.

Naše práce nám potvrzuje to co tvrdí Matoušek a Pazlarová. Nejzákladnějším předpokladem všech těchto činností je postoj pracovníka, postoj úcty a také toho, že pracovník dovede přijmout odlišnost kultury a díky tomu nepodléhá předsudkům. Důležité je neposuzovat podmínky života romských rodin optikou středních vrstev většinové společnosti. V tom může být velmi užitečná konzultace se zkušeným kolegou nebo organizací. Jako velmi užitečný nástroj se osvědčilo využívání supervizi.⁷⁸

⁷⁸ MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-802-6206-972., str. 169-170

Seznam použité literatury

Základní literatura:

1. ACTON, T. A., David GALLANT a Pavel VONDRÁČEK. *Romové*. Praha, 2000. Ohrožené kultury. ISBN 80-723-7249-1.
2. BALABÁNOVÁ, Helena. Praktické zkušenosti se vzděláváním romských dětí. Praha: MENT, 1995.
3. BOLF, Štěpán. Závěrečné zprávy z výzkumu: Analýza situace romských sociálně vyloučených enkláv ve Středočeském kraji - Kutná Hora a okolí. *ČLOVĚK V TÍSNI* [online]. Praha, 2005, stran 120 [cit. 2018-06-05]. Dostupné z: Závěrečné zprávy z výzkumu: Analýza situace romských sociálně vyloučených enkláv ve Středočeském kraji - Kutná Hora a okolí
4. COHN, Werner. *Cikáni*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-008-7.
5. ČENĚK, Jiří, Josef SMOLÍK a Zdeňka VYKOUKALOVÁ. *Interkulturní psychologie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4754-147.
6. *Člověk v tísní o.p.s.* [online]. Praha, 2019 [cit. 2019-06-12]. Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/>
7. DAVIDOVÁ, Eva. *Romano drom: Cesty Romů: 1945-1990 : změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. 2., přeprac. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. Interface. ISBN 80-244-0524-5.

8. ERIKSEN, Thomas Hylland. *Etnicita a nacionalismus: antropologické perspektivy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-807-4190-537.
9. HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *Šaj pes dovakeras*. 3. nezm. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1998. ISBN 80-706-7905-0.,
10. JAKOUBEK, Marek a Lenka JAKOUBKOVÁ BUDILOVÁ, ed. *Cikánské skupiny a jejich sociální organizace*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. Etnologická řada. ISBN 978-80-7325-178-9.
11. Kolektiv autorů, *Romové v České republice (1945-1998)*. Praha: Socioklub, 1999. Sešity pro sociální politiku. ISBN 80-902-2607-8.,
12. KUCHAR, Pavel. *Rozvoj pozitivní identity romské mládeže v podmínkách výchovné činnosti seleziánského střediska mládeže v Ostravě*. Olomouc, 2003. Disertační práce. Universita Palackého, pedagogická fakulta
13. LISÁ, Helena. *Romové v České republice, 1945-1998*. Praha: Socioklub, 1999. ISBN 80-902-2607-8.
14. MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-802-6206-972.
15. NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8741-8.
16. NEČAS, Ctibor. *Historický kalendář: dějiny českých Romů v datech*. Olomouc, 1997. ISBN 80-706-7769-4.

17. PAVELČÍKOVÁ, Nina. *Romové v českých zemích v letech 1945-1989*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, č. 12. ISBN 80-866-2107-3.
18. PREISSOVÁ, Andrea. *Multikulturalismus - ztracené paradigma?*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-802-4441-344
19. PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4734-705.,
20. ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-717-8250-5.
21. *Slovník sociálního zabezpečení 2015*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015. ISBN 978-807-4211-140.,
22. Sociálně vyloučená lokalita. In: *ESFCR.cz* [online]. 2015 [cit. 2019-06-08]. Dostupné z: <https://www.esfcr.cz/mapa-svl-2015/www/index4658.html?page=2>
23. Sociálně vyloučená romská lokalita. *MMR.cz* [online]. [cit. 2019-06-08]. Dostupné z: <https://www.mmr.cz/cs/Ministerstvo/Bytova-politika/Programy-Dotace/Ostatni/Socialne-vyloucena-romska-lokalita>
24. SYROVÁTKA, Tomáš, ed. *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. Rubikon (Masarykova univerzita). ISBN 80-210-2791-6.
25. ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu: sborník*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-717-8285-8.
26. ŠOTOLOVÁ, Eva. *Vzdělávání Romů*. Praha: Grada, 2000. Poradce. ISBN 80-716-9528-9.

27. TESAŘ, Filip. *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-807-3670-979.
28. WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013, 395 s. ISBN 978-80-262-0403-9.
29. ZÍKOVÁ, Tereza. *Bedekr sociálním znevýhodněním pro učitele základní školy*. V Plzni: Západočeská univerzita, 2011. ISBN 978-802-6100-539.

Doplňující literatura:

1. BANDYOVÁ, Marta, HÜBSCHMANNOVÁ, Milena, ed. *Godaver lava phure Romendar: = Moudrá slova starých Romů*. V nakl. Apeiron vyd. 1. (2., rozš. vyd.). Praha: Apeiron, 1991. ISBN 80-900-7030-2.
2. BEN JELLOUN, Tahar. *Tati, co je to rasismus?*. Praha: Dauphin, 2004. ISBN 80-727-2049-X.
3. BODNÁROVÁ, Daniela a kolektiv. *Multi kulti: menšiny v ČR: Metodická příručka pro střední školy*. Olomouc: Agentura rozvojové a humanitární pomoci Olomouckého kraje, 2009. ISBN 978-802-5455-838.
4. BOSCO, Teresio. *Don Bosco*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2004, 436 s. ISBN 80-717-8967-4.
5. *Bulletin č.3/1994 Muzea romské kultury*. Brno: Polygra Brno, **1994**(3).
6. ČÁBALOVÁ, Dagmar. *Pedagogika*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, 272 s. *Pedagogika (Grada)*. ISBN 978-80-247-2993-0. PRŮCHA, Jan, Eliška

7. DOČKAL, Jan. Člověk a jeho svět: Úvod do sociální pedagogiky a sociální práce. 1.vydání. Praha: Éthum, 1999.
8. FÓNADOVÁ, Laura. *Nenechali se vyloučit: sociální vzestupy Romů v české společnosti : (kvalitativní studie)*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-6574-1.
9. HORVÁTHOVÁ, Jana, BURYÁNEK, Jan, ed. *Interkulturní vzdělávání: příručka nejen pro středoškolské pedagogy*. Praha: Lidové noviny, c2002. ISBN 80-710-6614-1.
10. JAKOUBEK, Marek a Lenka JAKOUBKOVÁ BUDILOVÁ, ed. *Romové a cikáni - neznámí i známí: interdisciplinární pohled*. Voznice: Leda, 2008. ISBN 978-80-7335-119-9.
11. KAPLÁNEK, Michal. *Výchova v salesiánském duchu*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012, 117 s. ISBN 978-80-262-0126-7.
12. KAŠPAROVÁ, Irena. *Politika romství - romská politika*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2014. ISBN 978-807-4191-572.
13. KATRŇÁK, Tomáš, ed. *Otázky sociální inkluze romské komunity*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. Sborník prací Fakulty sociálních studií brněnské univerzity. ISBN 80-210-3294-4.
14. KLÍMA, Petr a kolektiv. *Kontaktní práce: Antologie textů České asociace streetwork*. Praha: ČAS, 2007.
15. Kolektiv autorů, *Kapitoly ze sociální pedagogiky a psychologie: příspěvek ke vzdělávání učitelů*. Brno: Paido, 1998, 191 s. Tempus. ISBN 80-859-3158-3.
16. Kolektiv autorů, *Teorie etnicity: čítanka textů*. 2. Praha: Slon, 2016. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-807-4191-855.

17. KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001, 199 s. ISBN 80-731-5004-2.
18. MANN, Arne B. *Romský dějepis*. Praha: Fortuna, 2001. ISBN 80-716-8762-6.
19. NIESSEN, Jan. *Rozmanitost a soudružnost: nové úkoly v oblasti integrantů a menšin*. Strasbourg, 2000. ISBN 92-871-4345-5.
20. NIKOLAI, Tomáš a Petra SEDLÁČKOVÁ. *Příběhy ze špatné čtvrti, aneb, Jak pracovat s tématem segregace nejen ve školství*. Praha: Člověk v tísni. ISBN 978-80-86961-45-3.
21. POLÁČKOVÁ, Lídie, Jana HORVÁTOVÁ, Milena HUBSCHMANOVÁ, Alena KOSKOVÁ, Tatiana ŠIŠKOVÁ a Andrej SULITKA. *O Romech: na co jste se chtěli zeptat - MANUÁL PRO OBCE*. Praha: VCVS ČR, 2002
22. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013, 395 s. ISBN 978-80-262-0403-9.
23. ŠEBKOVÁ, Hana, Milena HUBSCHMANNOVÁ a Jana HORVÁTOVÁ. *Kapitoly z dějin Romů*. Praha: Lidové noviny.
24. ŠIMÍKOVÁ, Ivana a Imrich VAŠEČKA. *Mechanismy sociálního vyčleňování romských komunit na lokální úrovni a nástroje integrace*. Brno: Barrister, 2004. ISBN 80-736-4009-0.
25. ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-717-8648-9.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Fotografie dokumentující aktivity organizace Od kořenů z.s. v
Sociálně vyloučené lokalitě Lorec

Příloha č. 2: Pozvánky na akce

Příloha č. 3: Mapa sociálně vyloučených lokalit v České republice

Příloha č.1

Fotografie dokumentující aktivity organizace Od kořenů z.s.

obr.1 – praktikantky ze střední školy sociálně správní
Předškolní klub

obr.2 – návštěva u zaměstnavatele
Společný program

obr.3 – návštěva na jízdárně u koní
Předškolní klub

obr.4 – společná akce s rodiči a dětmi
Volnočasový klub

obr.5 – nácvik první pomoci u malého dítěte
Klub matek

obr.6 – finanční gramotnost
Společný program se ZPŠ

Příloha č.2

Pozvánky na akce

MALÝ KURZ PRVNÍ POMOCI PŘI DĚTSKÝCH ÚRAZECH
a jejich prevence

23. listopadu 2016 v 10:00 hodin
Klubovna SASRD Kapa

na kurzu se naučíte rozeznat kdy je možné ošetřit úraz doma a kdy už je třeba vyhledat pomoc lékaře

Kurz povede diplomovaná sestra s dlouholetou praxí na chirurgii a ARO.

- náhodné požití toxických látek (léky, čisticí prostředky, alkohol a pod.)
- ošetření drobných úrazů (odřeniny, drobné rány)
- opařeniny a popáleniny
- zasažení očí nebezpečnou látkou
- spolknutí předmětů
- vdechnutí cizího tělesa

KURZ JE ZDARMA

Od kořenů z.s., www.odkorenu.webnode.cz, e-mail: odkorenu@seznam.cz, IČ: 03663523

obr.1 – Klub matek – kurz první pomoci

pojďme si být dobrými sousedy ...
10. listopadu 2017

<p>BAZÁREK 10.11.2017 od 10:00 - 11:00 bazárek pro všechny výměna, prodej, nákup</p>	<p>PEČENÍ PERNÍČKŮ 9.11.2017 od 13:00 společná výroba perníkových pochoutek maminek a dětí pro všechny</p>
<p>POHÁDKA O PERNÍKOVÉ CHALOUPCĚ 10.11.2017 od 9:30 děti zahrají pohádku o perníkové chaloupce ostatním dětem, rodičům, známým i sousedům</p>	<p>OPÉKÁNÍ BUŘTŮ 10.11.2017 od 14:00 nakonec si společně opečeme buřty</p>
<p>SPOLEČNÝ ÚKLID 10.11.2017 od 12:30 společně uklidíme okolí ubytovny Sparta a Loreckého rybníku</p>	

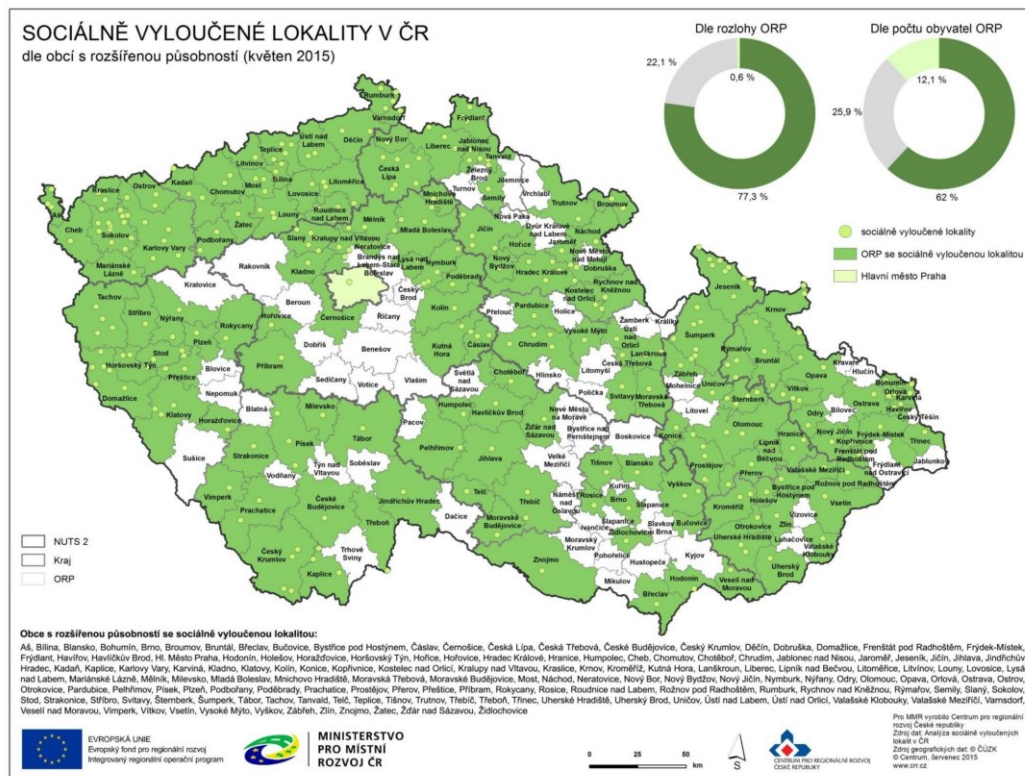
Partneri akce:
akce se koná za finanční podpory

Od kořenů z.s., Bylany 29, 284 01 Kutná Hora, tel.: 736 102 857, www.odkorenu.webnode.cz, e-mail: odkorenu@seznam.cz

obr.2 – Celokomunitní akce

Příloha č.3

Mapa sociálně vyloučených lokalit v České republice – květen 2015

Dostupné z:

<http://www.irop.mmr.cz/cs/Zadatele-a-prijemci/Dokumenty/Dokumenty/Dokumenty-k-jednotlivym-vyzvam/Vyzva-c-79-Socialni-bydleni-II/Mapa-socialne-vyloucenych-lokalit>